

KIRPUSTA ELEFANTTIIN – TUKIVIITOTTUJA LAULUJA LAPSILLE

Hanna Kortesuoma
Opinnäytetyö, kevät 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Viittomakielen ja tulkkauksen
koulutus
Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Kortesluoma, Hanna. Kirpusta elefanttiin – tukiviitottuja lauluja lapsille. Kevät 2017, 49 sivua, 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus. Tulkki (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli valmistaa helppokäyttöistä ja helposti saavutettavaa tukiviittomamateriaalia sekä herättää ajatuksia lasten osallisuuden ja vuorovaikutuksen tukemisesta musiikin ja kuvien keinoin. Tavoitteena oli myös tukiviittomamenetelmän tunnettavuuden lisääminen sekä musiikin ja kuvien käytön esittelemineen menetelmään tutustumiseen johdattelevina keinoina.

Tukiviitotun materiaalin tilaajana oli Kehitysvammaliiton Papunet-verkkopalvelu. Hankkeessa yhteistyökumppaneina olivat Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Kehitysvammaliitto. Työn työelämäohjaajana toimi Papunet-verkkopalvelun verkkoimittaja Maija Ylätupa.

Hankkeen tuloksena syntyi kuusi tukiviitottua lastenlauluvideota ja niihin piirros- sekä viittomakuvilla tuotetut lauluvihot sekä erilliset tukiviittomakuvat. Materiaalien tekemisessä käytettiin hyväksi Papunet-verkkosivuston työkaluja, kuten Papuri-verkkokirjatyökalua sekä Papunetin kuvapankkia ja kuvatyökalua. Videomateriaalien musiikkitaustoista olivat vastuussa hankkeen ulkopuoliset musiikintekijät. Kaikki tuotetut materiaalit koottiin yhteen Papunet-verkkosivuston osoitteeseen <http://papunet.net/materiaalia/viitotut-laulut-ja-lorut>.

Opinnäytetyön tietoperustassa perehdyttiin lasten osallisuuden ja vuorovaikutuksen tukemiseen. Puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiomenetelmistä nostettiin esille tukiviittomamenetelmä, koska opinnäytetyön materiaalit valmistettiin tukiviittomamenetelmän oppimisen ja käytön tueksi. Musiikista ja kielestä etsittiin yhtäläisyyksiä ja pohdittiin, kuinka musiikkia voisi käyttää hyödyksi osallisuuden, vuorovaikutuksen sekä kielenkehityksen tukemisessa. Lisäksi tuotiin esille, kuinka kuvia voisi käyttää vuorovaikutustilanteissa sekä viittomakuvia käyttää muistin tukena.

Tuotteiden valmistusprosessia esiteltiin opinnäytetyön raportin tietoperustan jälkeen. Itse työn tekeminen sisälsi monia eri vaiheita. Tuotteiden valmistuksesta ja yhteistyökumppaneista kerrottiin työn etenemisen mukaisessa järjestyksessä. Palautteen ja käyttökokemuksien saamiseksi tehtiin palautekysely ja saatua palautetta käytiin läpi raportin loppuosassa sekä pohdittiin ja arvioitiin työn tuloksia tavoitteiden näkökulmasta. Tuotteista saadun palautteen perusteella tuotteet olivat saavutettavia, helppoja käyttää sekä teknisesti hyvälaatuisia. Materiaaleja aikoivat käyttää työssään esimerkiksi viittomien opettajat, puhevammaisten tulkkausalan sekä opetusalan ammattilaiset. Materiaalien todettiin olevan innostavia, motivoivia sekä osallisuutta lisääviä.

Asiasanat: tukiviittomat, osallisuus, vuorovaikutus, lastenlaulut

ABSTRACT

Kortesluoma, Hanna. From the flea to the elephant – songs for children using speech-supporting signs. Spring 2017, 49 pages, 4 appendices. Diaconia University of Applied Sciences, Degree programme in Sign language and interpreting, Degree: Interpreter.

The objective of this thesis was to create material to support the learning process of the method of speech-supporting signs. Another aim was to raise awareness about the method and the ways how music, pictures and signs in general can support children with their communication, involvement and interaction. Other goals were making speech-supporting signs more known, and to show music and pictures as ways to introduce the method for the beginners.

This project was made in cooperation with the Diaconia University of Applied Sciences (Diak) and The Finnish Association on Intellectual and Developmental Disabilities (FAIDD). Materials were made for the Papunet website (www.papunet.net) in FAIDD (Papunet). The thesis supervisors were senior lecturer Ulla Niittyinperä from Diak and web editor Maija Ylätupa from Papunet Web Service Unit.

Three types of material were made during this project. The main materials were six videos showing children's songs, using signs based on the method of speech-supporting signs. As additional materials leaflets of these six songs were made with the help of Papunet's web tools. Leaflets contain drawings, pictures of signs used in videos and lyrics of the songs. Separate pictures of used signs were made as supporting materials. All these materials were published at Papunet's website <http://papunet.net/materiaalia/viitotut-laulut-jalorut>.

In the written part of this thesis basic information about children's involvement and interaction was described. In the case of underdeveloped interaction or language skills, it was discussed how speech supporting signs, music and pictures can support children in their daily lives. The method of speech supporting signs as part of Augmentative and Alternative Communication was taken into focus. Speech-supporting signs were combined with the music and the pictures to create the videos and other materials. Altogether materials can support children to improve their involvement, interaction and language skills.

User experience was gathered with a questionnaire. Based on the answers, materials were motivating, accessible, easy to use and technically of good quality. Materials helped to support children's involvement and interaction.

Key words: speech-supporting signs, involvement, interaction, children's songs

SELKOKIELINEN TIIVISTELMÄ

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutus: Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus, Tulkki (AMK)

Tekijä: Hanna Kortesuoma

Opinnäytetyön nimi: Kirpusta elefanttiin – tukiviitottuja lauluja lapsille.

Vuosi: 2017

Sivujen lukumäärä: 49

Liitteiden määrä: 4

Opinnäytetyön tilaaja oli Kehitysvammaliiton verkkopalveluyksikkö Papunet.

Sen internet-osoite on www.papunet.net.

Sieltä löytyy tietoa kommunikoinnin tukemiseen.

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Kehitysvammaliiton ja Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä erilaisia tukiviitottuja materiaaleja Papunetin internet-sivuille.

Tukiviittomat tarkoittaa menetelmää, jossa puhetta tuetaan viittomilla.

Tehdyt materiaalit olivat videot, lauluvihkot ja tukiviittomakuvat.

Videoita on kuusi.

Videoilla on lastenlauluja,

joissa osa sanoista viitotaan tukiviittomilla.

Lauluvihkoissa ja videoilla on samat lastenlaulut.

Lauluvihkoissa on piirroksuvia,

kuvia lauluissa käytetyistä tukiviittomista sekä laulujen sanat.

Erilliset tukiviittomakuvat tehtiin muistin tueksi.

Opinnäytetyön kirjallisessa osassa keskityttiin lasten osallisuuteen ja vuorovaikutukseen. Osallisuus tarkoittaa tunnetta siitä, että kuuluu johonkin. Se tarkoittaa myös sitä, että muut arvostavat sinun mielipidettäsi ja sinä saat vaikuttaa asioihin. Vuorovaikutus tarkoittaa sitä, että jotain tehdään yhdessä, tai jostain asiasta keskustellaan toisten kanssa.

Opinnäytetyössä kerrottiin myös musiikista. Musiikilla voi tukea lasten osallisuutta ja kielen kehitystä. Samalla kehittyvät lapsen taidot vuorovaikutuksessa.

Opinnäytetyöstä kerättiin palautetta kyselyllä. Palautteessa sanottiin, että opinnäytetyön materiaalit ovat selkeitä ja niitä on helppo käyttää. Aikuiset ovat viittoneet ja laulaneet lauluja yhdessä lasten kanssa.

Asiasanat: tukiviittomat, osallisuus, vuorovaikutus, lastenlaulut

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	8
2 LAPSEN OSALLISUUDEN JA VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN.....	10
2.1 Kielen- ja puheenkehityksen häiriöt vuorovaikutuksessa	12
2.2 Tukea puheeseen – puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot	14
2.3 Tukiviittomamenetelmän hyödyt kielen ja vuorovaikutuksen kehityksessä	15
3 MUSIIKKI JA KUVAT OPPIMISEN JA VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA	17
3.1 Musiikki vuorovaikutuksen välineenä	18
3.2 Musiikin hyötyjä kielen kehityksessä	19
3.3 Kuvat vuorovaikutuksen ja oppimisen välineinä	20
3.4 Tukiviittomakuvat muistin tukena.....	20
4 TUKIVIITTOMAMATERIAALIT – TYÖN VAIHEET JA TOTEUTUS.....	22
4.1 Ideointi- ja suunnitteluvaihe: työ Papunetin kanssa alkaa	23
4.1.1 Laulujen valinta.....	24
4.1.2 Viittomien valinta.....	25
4.2 Tekovaihe: sanoista musiikkiin ja materiaaleihin	28
4.2.1 Laulujen taustat ja niiden tekijät.....	28
4.2.2 Videoiden kuvaaminen ja editointi	30
4.2.3 Kuvamateriaalin tekeminen.....	32
4.2.4 Viittomakuvamateriaalin tekeminen	32
4.3 Arviointivaiheen työt ja markkinointi	34
5 VALMIS MATERIAALI – PALAUTETTA JA POHDINTAA	35
LÄHTEET.....	41

LIITTEET	44
LIITE 1: Esimerkki Papurilla tehdystä kuvamateriaalista	44
LIITE 2: Esimerkki viittomakuvamateriaalista	44
LIITE 3: Palautekyselyn pohja	46
LIITE 4: Verkkolinkit materiaaleihin	47

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on tukiviitotut lastenlaulut ja materiaalit. Tein Kehitysvammaliiton Papunet-sivustolle kuusi tukiviitottua lastenlauluvideoita. Lisämateriaaliksi tein lauluista piirroskuvilla tehdyt lauluvihot sekä erilliset viittomakuvat tukiviittomien opettelemisen helpottamiseksi ja muistin tueksi. Opinnäytetyöni aiheen sekä toisen ohjaajan sain apuvälinemessuilta Tampereelta marraskuussa 2015, kun menin itse ehdottamaan yhteistyötä Tikoteekin (Kehitysvammaliitto) osastolle. Olin kiinnostunut tekemään musiikkiin liittyvän opinnäytetyön, koska laulu- ja pianonsoitto-opinnot, yhteismusisointi sekä tanssi ovat olleet aina iso osa elämäni. Tulevassa työssäni puhevammaisten tulkkina ja kenties tukiviittomien opettajanakin tarvitsen tukiviittomamenetelmää. Haluaisin tulevaisuudessa käyttää musiikkia vahvana osana opetus- ja ohjaustapojani.

Tukiviitottua videomateriaalia on olemassa melko vähän ja jo olemassa oleva on hieman vanhentunutta. Kehitysvammaliiton verkkomateriaalin tuottaja Papunet oli vastaanottanut asiakkailtaan toiveita tukiviitotuista materiaaleista, joten opinnäytetyöni tuote tuli suoraan tarpeeseen. Tavoitteenani oli tuottaa helposti lähestyttävää, motivoivaa, saavutettavaa ja käytettävää, niin sanottua matalan kynnyksen materiaalia. Mukana hankkeessa olivat lisäksi Papunet ja Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyöni ohjaajana toimi lehtori Ulla Niittyinperä. Työn toisena ohjaajana toimi Papunet-tiimistä toimintaterapeutti, verkkotoimittaja Maija Ylätupa.

Ilmaisia, tukiviittomamenetelmällä tehtyjä lauluja voi olla hankala löytää. Kaupallisena niitä löytyy jonkin verran, myös kirjastoihin hankittuna. Eri kirjastojen, kuten Pirkanmaan ja Turun maakuntakirjastojen kokoelmista löytyy useita nuotteja tai lauluvihkoja, joihin viittomat on piirretty. Näistä esimerkkinä Margareta Othman-Sundellin kirja *Kiipeäpä puuhun - lastenlauluja tukiviittomin*. Tarja-Leena Helinin ohjaama dvd *"Iloa silmille ja korville: lastenlauluja laulaen ja viittoen"* sisältää 12 lastenlaulua suomalaisella viittomakielellä, joista osa on viitottu tukiviittomin. Myös tukiviittomien opettajat ovat tehneet omissa yrityksissään tai

yritysten työntekijöinä omaa materiaalia käytettäväksi perhe- tai ryhmäopetuksissa. Opinnäytetyöni pääkohderyhmänä ovat kielenkehityksessään tai muuten erityistä tukea tarvitsevat lapset sekä heidän lähipiirinsä, joten materiaalit ovat tukiviitottuja lastenlauluja. Materiaalia voisi ehdottaa käytettäväksi kielenopetuksen tukena maahanmuuttajalasten kanssa. Materiaalista voivat hyötyä myös tukiviittomia opiskelevat ja opettavat tulkit. Muutamat laulut ovat kansanlauluja, joita voivat käyttää muut kohderyhmät, esimerkiksi erilaiset kehitys- tai puhevammaisten ryhmät. Toivon, että opinnäytetyöni antaisi jollekin kipinän tehdä muille kohderyhmille sopivaa materiaalia.

Videoita ja lisämateriaalia voi käyttää monissa erilaisissa ympäristöissä, esimerkiksi kotona, päiväkodeissa, päivätoiminnassa tai kerhoissa. Ne ovat monikäyttöisiä, koska esimerkiksi lauluvideot voidaan heijastaa seinälle, tai tukiviittomakuvat tulostaa ja leikata kuvat erikseen eri käyttötarkoituksia varten. Lauluvihot toimivat kommunikaation ja vuorovaikutuksen apuna, koska kuvia voidaan katsella yhdessä lasten kanssa.

Opinnäytetyölleni olen asettanut tavoitteeksi myös sen, että se herättelisi lisää huomiota ja ehkä keskusteluakin lasten osallisuuden ja vuorovaikutuksen tukemisesta kotona sekä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyöni pidempiaikainen tavoite on tukiviittomamenetelmän tunnettavuuden lisääminen. Hankkeen avulla ilmaisen materiaalin lisääntyessä kasvaa myös tukiviittomamenetelmän tunnettavuus. Papunetin teemana oli vuonna 2016 tukiviittomat. Aivan vuoden 2016 puolelle materiaalit eivät ehtineet, mutta ne ovat täydennystä teemavuoden työlle ja sikäli ajankohtaisia. Papunetin sivujen kehittämistä jatketaan ja tulevaisuudessa tukiviitottua materiaalia ollaan lisäämässä.

2 LAPSEN OSALLISUUDEN JA VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN

Osallisuuden tunne on ihmisessä itsessään, täytyy itse tuntea kuuluvansa johonkin. Osallisuus on vastavuoroista ja yhteisöllistä. Kasvatustieteen tohtori Liisa Karlsson onkin todennut osallisuudesta: ” Sitä ei ole ilman toista ihmistä: minä haluan kuunnella sinua, sinä haluat kuunnella minua ja me toimimme yhdessä. Osallisuus ei ole vain yksilön ja ryhmän tunne. Se näkyy aina konkreettisina tekoina, tapana toimia toisen kanssa. – Osallisuudessa on hyvyyden siemen, toisen ihmisen kohdalle pysähtymisen ja kohtaamisen hetki. Osallistavalla ihmisellä on herkkyyttä antaa tilaa toisen kuuntelemiselle vailla omia odotuksia ja vaatimuksia.” (Stenius & Karlsson 2005, 8,11.)

Osallisuutta voidaan tukea ja saada lasten arkeen kuuluvaksi monella eri tavoin. Lapset voivat olla osallisina keskusteluissa, voidaan tehdä, opetella tai suunnitella yhteistä tekemistä tai vain oleskella yhdessä. Mahdollistamalla osallisuuden luodaan myös yhteisöllisyyttä. Arjen käytäntöjen tulisi osallistuttaa ja auttaa lapsia ilmaisemaan tunteitaan ja ajatuksiaan vuorovaikutustilanteissa sekä lasten että aikuisten kanssa. (Marjanen, Marttila & Varsa 2013, 77.)

Lapselle on tärkeää saada kokea olevansa hyväksytty ja arvostettu yhteisön jäsen. Osallisuus merkitsee hänelle sitä, että hän tulee kuulluksi arkissa leikeissä ja askareissaan. Kirjassa Pienten piirissä tuodaan esille lapsuus- ja nuoruustutkimuksen professori Nigel Thomasin ajatuksia kuudesta osallisuuden ulottuvuudesta. Ulottuvuuksiin kuuluu mahdollisuus valita osallistumisensa, mahdollisuus saada tietoa tilanteesta ja omista oikeuksistaan, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään, mahdollisuus saada tukea ja apua itsensä ilmaisemiseen sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. (Marjanen ym. 2013, 81.)

Samoihin asioihin paneutuu myös Yhdistyneitten kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus. Lapsen oikeuksien perustana on YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Se luettelee lapsille kuuluvat ihmisoikeudet

ja asettaa valtioille ensisijaisen vastuun toteuttaa ne. Sopimus on kansainvälinen, ja siinä on yhteensä 54 eri kohtaa, joista kaikkien aikuisten on huolehdittava, että ne lapsen elämässä ja arjessa toteutuisivat. Osallisuudesta ja vuorovaikutuksesta sopimuksessa mainitaan useassa eri kohtaa, esimerkiksi kohdissa 12, 13, ja 17. Kohdat 12 ja 13 keskittyvät lapsen mielipiteen ilmaisuun ja kohta 17 tiedon saamiseen: Lapsi on oikeutettu esittämään mielipiteensä niistä asioista, jotka koskevat häntä ja aikuisten pitää selvittää lapsen mielipide, ennen kuin päätöksiä tehdään. Päätökset tulee esittää lapsille siten, että he ne ymmärtävät. Mielipiteensä lapsi saa esittää vapaasti, kuitenkaan loukkaamatta muita. Lapsella on oikeus saada tietoa sekä aikuisilta että tiedotusvälineistä, mutta häntä on suojeltava haitalliselta tiedolta. (YK:n yleissopimus lasten oikeuksista, Unicef, i.a.)

Mielipiteiden ilmaisuun ja tietojen jakoon tarvitaan vuorovaikutusta ja kommunikointia. Vuorovaikutukseen vaikuttaa paljon se, mihin pyritään. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiot Suomessa -kirja esittelee tutkijoiden Granlund ja Olsson (1994) esittämät kolme vuorovaikutuksen tavoitetta. Tavoitteet ovat ohjaava vuorovaikutus, yhteyttä luova vuorovaikutus sekä suuntaava vuorovaikutus. Ohjaava vuorovaikutus tarkoittaa sitä, että toisen henkilön avulla pyritään johonkin päämäärään. Se on usein käskymäistä ja yksisuuntaista. Yhteyttä luova vuorovaikutus tarkoittaa sitä, että vuorovaikutuksella pyritään luomaan aktiivista kontaktia, esimerkiksi hymyilemällä tai koskettamalla. Suuntaavalla vuorovaikutuksella tarkoitetaan yhteisesti jaettua huomion kohdetta. Se on rakentavin ja vastavuoroisin tapa työskennellä yhdessä.

(Huuhtanen 2012a, 18–19.)

Kommunikointi ja vuorovaikutus ovat yhdistelmä puhetta, ilmeitä ja eleitä sekä kehon kieltä ja näin ollen ne ovat vahvassa sidoksissa tunteisiin. Kommunikointitavat voivat määrittää myös vallalla olevaa ilmapiiriä. Kommunikoinnin ollessa turvallista ja vuorovaikutteista helpottuu lapselle myös arjen tilanteiden käsittely, esimerkiksi avun pyytäminen. Vanhemman ja lapsen välisellä vuorovaikutuksella on tärkeä asema. Lapsen kielellinen kehitys on sitä tehokkaampaa, mitä enemmän lapsen kanssa kommunikoidaan. Lapsen kanssa hyvän vuorovaikutuksen saavuttamiseen tarvitaan aikuiselta tilannetajua, asiaan paneutumista ja

lapsen asian aitoa arvostamista. (Alivuotila 2010, 189; Nurmilaakso & Välimäki 2011, 45.)

2.1 Kielen- ja puheenkehityksen häiriöt vuorovaikutuksessa

Kielellä ja vuorovaikutuksella on lapsen kehityksessä suuri merkitys. Kieli on niin ajattelun, havaitsemisen kuin tuntemisen ja tietämisen pohjana. Lapsi käyttää kieltä tutustuessaan ympäristöönsä ja jäsentäessään havaintomaailmaansa. Kielen avulla hän oppii uusia asioita. Lapsen kieli on kehittyvää, ja se on yhteydessä puheen kehitykseen. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5, 24, 31, 78.)

Kielen ja puheen ongelmat voivat aiheuttaa vaikeuksia lapsen sosiaalisissa taidoissa. Lapsen käyttäytymisen säätely voi hankaloitua ja sosiaalinen vuorovaikutus heikentyä. Tämä voi tuottaa ongelmia esimerkiksi kaverisuhteiden syntymisessä. Lapsi jäsentää ympäristöään kielen avulla, ja kieli auttaa häntä rakentamaan omaa identiteettiään ja itsetuntemustaan. Kielen osaaminen helpottaa tunne-elämää, koska kieli on ajatusten ja tunteiden viestinnän väline. Kieli edistää luovuutta ja vahvistaa itsetuntoa. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5, 24, 31, 78.)

Normaalin kielenkehityksen omaavan lapsen kieli kehittyy lähes huomaamatta. Lapsi oppii normaalisti neljän vuoden aikana melko laajan sanavaraston ja osaa käyttää monimutkaisiakin lauserakenteita (Ahonen, Siiskonen, Aro (toim.) 2004, 14). Lasten puheen ja kielen kehitystä seurataan neuvolassa ja päiväkodissa. Jos kehityksessä alkaa näkyä viivettä, ohjataan vanhemmat viemään lapsensa puheterapeutille tai erikoislääkärille (Hakamo 2011, 17).

Lapsen kielelliset häiriöt voivat johtua lukuisista eri syistä. Lapsella voi esimerkiksi olla kehitysvamma, neurologinen vamma tai sairaus, tunne-elämän kehityksen ongelma, autismikirjon ongelma, loukkaantumisen tai tapaturman takia tullut vamma, tai hänen kielenkehityksensä voi olla viivästynyt. Keskityn tässä opinnäytetyössä kielelliseen erityisvaikeuteen (aiemmin dysfasia), joka voi olla

sekä puheen tuottamisen että puheen ymmärtämisen häiriö. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen (toim.) 2014, 98.)

Kirja *Joko se puhuu? - kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa määrittelee kielellisen erityisvaikeuden (SLL, Specific Language Impairment) seuraavasti: ” Lapsen puheen- ja kielenkehitys viivästyy tai etenee poikkeavasti ja puheilmaisuus ja/tai kuullun puheen ymmärtäminen on jonkin verran tai huomattavan vaikeaa. Se on häiriö, jossa lapsen kielellinen oppiminen ja toimintakyky eivät kehity iän mukaisesti, vaikka näönvarainen päättely onkin normaalia”.* (Siiskonen ym. 2014, 73).

Kielelliset ongelmat ilmenevät lapsilla eri tavoin, ja ne voivat olla hyvinkin erilaisia ja yksilöllisiä. Jollakin voi olla vaikeuksia puheen tuotossa, toisella taas ymmärtämisessä. Puhe voi olla lyhyttä tai katkonaista tai se voi puuttua kokonaan. Puhe voi myös olla hyvin nopeaa ja epäselvää. Puheessa sanat voivat olla sekaisin, eikä niistä pysty rakentamaan ymmärrettävää kokonaisuutta. On yleistä, että lapsilla voi olla vaikeuksia sekä tuottamisen että ymmärtämisen osa-alueilla. Kielelliset erityisvaikeudet tulevat helposti ilmi vuorovaikutustilanteissa, koska asioista kertominen on tällöin lapselle vaikeaa. Arjessa selviytyminen voi tulla hyvin hankalaksi kielellisen ongelman takia riippuen siitä, kuinka vakava ongelma on kyseessä. Paljon riippuu myös lapsen lähiympäristön suhtautumisesta ongelmaan, ja kuinka se lapsen kielellistä kehitystä tukee.

(Ervast & Leppänen 2010a; Aivoliitto i.a. a.)

Koska kielellinen erityisvaikeus on hyvin yksilöllistä, myös kuntoutus täytyy määritellä sen mukaan, mitä vahvuuksia tai vaikeuksia lapsella on (Ahonen ym. 2004, 24). Diagnoosi kielellisestä erityisvaikeudesta perustuu moniammatillisen ryhmän tekemiin tutkimuksiin ja arviointeihin. Ryhmään voi kuulua esimerkiksi foniatrit, psykologit, puheterapeutit, lastenneurologit tai joku muu kielihäiriöihin perehtynyt lääkäri. Diagnooseja tehdään eniten 4-6 vuoden ikäisille lapsille, koska tämän ikäisillä kielellinen erityisvaikeus on todettavissa selkeimmin (Ervast & Leppänen 2010a, 220). Mitä aikaisemmin kielen häiriö huomataan ja siihen pystytään puuttumaan sitä parempi. Yle Uutisten haastattelussa erikoispuheterapeutti Leena Ervast totesi liian pitkäksi venähtävän odottelun ja "kyllä se

puhe sieltä ajan myötä tulee" -asenteen vievän monia mahdollisuuksia helpottaa kielellisestä erityisvaikeudesta kärsivän lapsen elämää (Yle Tampere 2011.)

Kielellisen erityisvaikeuden kuntoutus sisältää lapsen tarpeiden ja asetettujen tavoitteiden mukaisesti räätälöityjä kielellisten taitojen harjoituksia (Ervast & Leppänen 2010b, 302). Lapsen erityistarpeiden tunnistaminen on edellytyksenä lapsen kehityksen tukemiseen. Kuntoutusta suunniteltaessa lapsi tulisikin huomioida kokonaisuudessaan kehittyvänä yksilönä, kuten Lapsi ja kieli -kirjassa todetaan: "lapsi pitäisikin nähdä lapsena, jolla on tarpeita, eikä lapsena, jolla on ongelmia." (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 79.)

2.2 Tukea puheeseen – puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot

Huomattaessa lapsen puheessa kehitysviivästymää, voidaan avuksi ottaa puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot. Puhetta korvaava kommunikaatio tarkoittaa sitä, että vuorovaikutustilanteessa henkilö kommunikoi jollain muulla keinoin kuin puheella. Puhetta tukeva kommunikaatio taas sananmukaisesti tukee ja edistää puheilmaisuutta. Näitä keinoja kutsutaan myös AAC-keinoiksi. Lyhenne AAC tulee englanninkielisestä termistä Augmentative and Alternative Communication. Lapselle tulisi löytää mahdollisimman sopiva ja toimiva kommunikaatiokeino. Keinojen valinnassa täytyy ottaa huomioon esimerkiksi mikä aiheuttaa ongelman, kuinka lapsi kommunikoi sillä hetkellä, mitkä ovat lapsen tarpeet tai mitä hänen on mahdollista käyttää. Keinoja voi myös yhdistää ja soveltaa tarpeiden mukaan. Keinojen valinta tapahtuu yhteistyönä. Sekä käyttäjä, lähiympäristö että asiantuntijat vaikuttavat päätökseen. Mikä tahansa keino valitaankin, sen tärkein tehtävä on lapsen vuorovaikutuksen, itsenäisen ilmaisun ja viestinnän mahdollisuuksien vahvistaminen. (Ahonen ym. 2004, 49; HUUHTANEN 2012, 15, 20–21; Siiskonen ym. 2014, 202.)

AAC-keinot voidaan jakaa avusteisiin ja ei-avusteisiin keinoihin. Jaottelu perustuu siihen, miten kommunikoi ilmaisee itseään. Avusteinen kommunikointi tarkoittaa erilaisten materiaalien ja merkkien käyttöä kommunikoinnissa. Näitä ovat esimerkiksi graafiset kommunikointikeinot, kuten kuvat tai symbolijärjestelmät,

tai esimerkiksi esineet. Ei-avusteisessa kommunikoinnissa ei tarvita merkkejä tai materiaa, vaan merkit tuotetaan itse. Näitä ovat esimerkiksi eleillä ja viittomilla tuotettu ilmaisu. (Huuhtanen 2012a, 15–16.) Opinnäytetyöni videoissa käytin menetelmänä tukiviittomamenetelmää, joka on ei-avusteinen kommunikointimenetelmä. Kuvituksena lauluvihkoissa on piirroskuvia, jotka graafisina keinoina ovat avusteisen kommunikoinnin muoto.

2.3 Tukiviittomamenetelmän hyödyt kielen ja vuorovaikutuksen kehityksessä

Yksi tunnetuimmista ja eniten käytetyistä puhetta tukevista menetelmistä on tukiviittomamenetelmä. Tukiviittomisella tarkoitetaan sitä, että viittomilla tuetaan samanaikaisesti puhetta tai puheen tapailua, mutta sillä ei korvata puhetta. Kaikkea puhuttua ei viitota, vain niin sanotut avainsanat. Avainsanat voivat olla niitä sanoja, joita puhuja haluaa painottaa, tai niitä, joilla puhuttu viesti tulee parhaiten ymmärretyksi. Tukiviittomat lainataan viittomakielestä, suomen kielellä puhuttaessa suomalaisesta viittomakielestä. Tukiviittomissa käytetään yksittäisiä, sanojen perusmuotoisia viittomia. Näin ollen viittomakielen rakenne, kielioppi ja viittomakieliset ilmaukset jätetään pois. Viittomat sisällytetään puheeseen lauseen järjestyksessä ja puhekielen mukaisena. (Huuhtanen 2012b, 27–28; Kerimaa i.a.)

Tukiviittomien käytöstä voi olla merkittävää hyötyä lapsen kielen ja vuorovaikutuksen kehityksessä. Tukiviittomien käyttö voi lisätä puheytyksiä ja näin ollen edistää puheen kehitystä ja kommunikoinnin lisääntymistä. Lapsi kiinnittää helposti huomionsa liikkuviin käsiin ja samalla kommunikointiin. Samoin keskittymistä puheen tuotettavaan sanaan voi tulla lisää, koska viittomat lisäävät kommunikointiin lihas- ja näköaistin käytön. Viittomien käyttäminen puheen tukena selkeyttää puheen rytmin havaitsemista, mikä voi kehittää myös äännteellistä kehitystä. Viittomien käyttö kohentaa myös lapsen taitoa jäljittelyyn. (Huuhtanen 2012b, 28; Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012, 249; Kerimaa i.a.) Opinnäytetyöni aikana tuli esille, että myös lastenlaulujen yksinkertainen rakenne, vähäiset sanat ja lukuisat kertaukset helpottavat jäljittelyä. Musiikin hyötyjä kielen kehityksessä on pohdittu laajemmin luvussa 3.2.

Viittomat auttavat muistamaan sanoja paremmin. Tästä voi olla hyötyä myös myöhemmin, lapsen jo puhuessa, koska viittomat tukevat asioiden nimeämistä. Tukiviittomia käytettäessä lapsen sanavarasto laajenee ja suomen kielen mukainen sanajärjestys tukee lauserakenteiden oppimista ja kehittymistä. Koska tukiviittomamenetelmän käyttö automaattisesti hidastaa sekä yksinkertaistaa ja selventää puhujan viestiä, se helpottaa lasta puhutun viestin ymmärtämisessä. (Huuhtanen 2012b, 28; Kerimaa i.a.)

Tukiviittomien käytön avulla lapsen keinot tulla ymmärretyksi kasvavat ja siten vuorovaikutus pystyy lisääntymään. Viittominen voi vähentää lapsen turhautumista tai kommunikaatiokeinojen puutteesta johtuvaa ahdistusta. Esimerkiksi arjen toistuvissa toiminnoissa vuorovaikutus helpottuu, koska kommunikaation molemmat osapuolet pystyvät ”sanoittamaan” tilanteet. Näin ollen lapsi voi oppia käsitteistöä, yhteisiä pelisääntöjä tai oman toimintansa ohjausta, viittomien jäsentäessä toimintoja ja lisäämällä lapsen tarkkaavaisuutta. (Merikoski 2012, 124; Kerimaa i.a.)

3 MUSIIKKI JA KUVAT OPPIMISEN JA VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA

Musiikki on aivoja aktivoivaa, koska musiikkia kuunnellessa tai musisoidessa aivojen verenkierto vilkastuu. Tämä näkyy kehon ja koko persoonallisuuden vireytymisenä. Musiikin on tutkittu parantavan tarkkaavaisuutta ja sen on todettu saattavan helpottaa myös oppimista. Musiikin kuuntelu ja laulaminen ovat keinoja rentoutua tai lisätä energiaa, sillä musiikista tulee hyvä olo. Hyvän olon lisäksi musiikki stimuloi aivoja voimakkaasti, ja aktivoi useita aivojen alueita, kuten tunteisiin, kognitioon ja motoriikkaan liittyviä alueita. (Aivoliitto i.a. b)

Sekä puheella että musiikilla on tärkeä merkitys tunteiden välittämisessä. On olemassa tutkimustietoa, jonka perusteella on esitetty, että musiikilla ja puheella olisi samanlaisia tunnevihjeitä. Kirjassa ”Kieli ja aivot” viitataan tutkijoiden Juslin ja Laukka (2003) tutkimukseen, jonka mukaan kuulija kykenee melko tarkasti arvioimaan, mitä tunnetta lauseen puhuja tai musiikin esittäjä pyrkii ilmaisemaan. Näin käy ainakin silloin, kun kyse on perustunteista, kuten esimerkiksi ilosta, surusta, vihasta, tai pelosta. Akustiset piirteet ovat samanlaisia. Esimerkiksi vihan ilmaisutavat sekä puheessa että musiikissa ilmaistaan nopealla tempolla, suurella äänenvoimakkuudella, karkealla sointivärillä ja korkealla äänen perustaajuudella. (Särkämö & Tervaniemi 2010, 47.)

Musiikinopettaja Jodie Barker kirjoittaa artikkelissaan ”Singing and music as aids to language development and its relevance for children with Down syndrome”, että hän uskoo musiikin ulottuvan alueille, mihin muut keinot eivät pääse. Tähän hän sanoo pääsyyksi sen, että musiikki saa yleensä aina aikaan vasta-kaikua kuuntelijassa: rytmi tarttuu naputuksena varpaanpäähän, tai mukavaa melodiaa hyräilee päässään muulloinkin. (Barker 1999, 134.)

3.1 Musiikki vuorovaikutuksen välineenä

Laulaminen ja musiikin tekeminen ovat lapsille mukava tapa oppia, siinä yhdistyy sekä hauskuus, että oppiminen. Yhdessä muiden lasten kanssa laulamiseen sisältyy yhteistyötä varsinkin silloin, kun lapset toimivat samalla tavalla tai jakavat ideoita. Tämä ei ainoastaan ole perustana tulevaisuuden ryhmätyölle, vaan se myös rohkaisee lapsia kuuntelemaan toisiaan, oppimaan toisiltaan ja antamaan arvoa toisten ideoille. Musiikin tekeminen edellyttää kuuntelua ja vastaamista, yhteistyötä ja itseilmaisua. (Barker 1999, 134.)

Musiikin käyttö on usein helppoa ja luontevaa. Lapselle kaikenlainen liike musiikin mukaan on luonnollista ja se tapahtuu spontaanisti. Musiikin soidessa lapsi alkaa liikkua, taputtaa, hytkyä tai laulaa sen mukana. Lapsi toistaa oppimaansa uutta sanaa tai laulun pätkää kymmeniä kertoja ja rakastaa samojen leikkien, laulujen ja lorujen toistamista. Luonteva, kuin itsestään tuleva toiminta vahvistaa lapsen hyvinvointia. Hänen käsityksensä itsestään vahvistuu ja toimiessaan itselleen mielekkäällä tavalla hän myös ilmentää tunteitaan ja ajatuksiaan. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 65.)

Musiikin tekemiseen ei välttämättä tarvitse erityisiä taitoja, sillä mukana oleminen on jo itsessään rikastuttava kokemus. Osallistumisen mahdollisuus on erityisen tärkeää niille lapsille, joilla on vaikeuksia kommunikoinnissa. Heillä on muutenkin huonommat mahdollisuudet ”loistaa” tai vähintään osallistua tasavertaisina. Musiikki toimii näin yhdistävänä toimintamuotona, johon jokainen voi yksilöllisellä tavallaan osallistua; taputtamalla, hyräilemällä, liikkumalla tai viittomalla. (Barker 1999, 134; Ruokonen 2009, 28, 82.)

Musiikin käyttö ei tue ainoastaan lapsia, siitä on hyötyä myös lasten lähi-ihmisille. Yhdessä laulaminen tai yhteismusisointi voi olla motivoivaa myös aikuiselle tai esimerkiksi sisaruksille. On hyvin tärkeää, että aikuiset ja lapsen lähi-ihmiset motivoituvat kommunikaatiokeinon käytöstä, koska heiltä lapsi oppii viittomat matkimalla heitä ja he ovat niitä, jotka kommunikointiympäristön lapselle luovat. Ympäristön tulisi käyttää kommunikaatiomenetelmää mahdollisimman monipuolisesti ja mallintaa viittomia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Vuoro-

vaikutustilanteiden tulisi olla mahdollisimman motivoivia. Motivaation lisäämiseksi on lähdettävä liikkeelle yksilöllisistä kiinnostuksen kohteista ja mieltymyksistä. Tässä musiikki voi auttaa. Tukiviittomamenetelmään voi olla helpompaa tutustua musiikin ja laulujen kautta, koska tutut laulut madaltavat kynnyksiä kokeilemiseen. (Ahonen ym. 2004, 51; HUUHTANEN 2012b, 29.)

3.2 Musiikin hyötyjä kielen kehityksessä

Musiikin ja kielen yhteistyö kehittää lasta. Musiikilla ja laulamisella pystyy edistämään lapsen kielen rikastumista ja kieleen liittyvien havaintojen tekemistä. Musiikin mukana tulevien sanojen ja lauseiden hahmottaminen ja muodostamaan oppiminen voi olla helpottua, koska sanojen muistaminen laulujen osana on helpompaa. Lauluissa on myös riimejä, joiden tunnistaminen ja käyttäminen on kielihäiriöisille lapsille tärkeä taito omaksua. Lastenlaulut ovat yleensä hyvin lyhyitä ja niissä on paljon sekä riimejä että toistoa. Toisto on tärkeää, kun laulua opetellaan ulkoa, koska toisto helpottaa oppimista. (Barker 1999, 133; Nurmi-laakso & Välimäki 2011, 67.)

Laulut voivat näyttää myös hyviä kielen malleja, joita on helppo seurata sanojen soljuessa musiikissa, musiikin niitä vahvistaessa. Toisin sanoen laulut auttavat hahmottamaan sykettä, sekä sana- ja melodiarytmejä. Puherytmi ja musiikillinen rytmi eroavat toisistaan, mutta niissä molemmissa käytetään aikaa ryhmiteltäessä yksiköitä, kuten sanoja ja säveliä, säkeitä ja lausekkeita. Äänten rytmit voidaan omaksua samalla tavoin niin äidinkielessä, kuin musiikissakin. Musiikissa oleva syke antaa perusrytmin sekä tempon, eli nopeuden. Sanat ja melodiarytmit rakentuvat sykkeelle. Lastenlauluissa yleensä melodiarytmi seuraa sanojen rytmitystä. Tämä voi auttaa lasta esimerkiksi tavutusten hahmottamisessa. (Barker 1999, 133; Ruokonen 2009, 24; Särkämö & Tervaniemi 2010, 45.) Opinnäytetyöhöni valitsin musiikiksi pääosin reippaita lauluja, joissa on mukansa tempaava ja selkeä rytmi. Rytmikkyys helpottaa sekä laulujen mukana laulamista sekä mukana viittomista. Videoilla pyrin viittomaan laulun rytmien mukaan mahdollisimman paljon. Valittujen laulujen tempoja hidastettiin hieman, jotta aloittelevan viittojan olisi helpompaa pysyä mukana.

3.3 Kuvat vuorovaikutuksen ja oppimisen välineinä

Kuvat ovat hyödyllisiä vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Kuvat vahvistavat lapsen kuuntelukykyä ja keskittymistä. Kuvat visuaalisuudellaan tukevat puheen ymmärtämistä ja havainnollistavat esimerkiksi kirjan tekstin. Kuvaan voi myös aina palata ja samalla tukea lapsen muistin kehitystä. Kuvia on helppo ymmärtää jos kuviin on kiinnitetty huomiota. Helpoimmin ymmärrettävissä ovat selkeät perusväriset ja yksinkertaiset kuvat, missä ei ole paljon yksityiskohtia tai mutkikkaita aiheita. Lapsi voi kuvien avulla tehdä havaintoja omaan arkeensa ja lähiympäristöönsä liittyvistä asioista. Sanojen tai viittomien käyttö lisääntyy sanavaraston laajetessa, kun kuvia katseltaessa niitä toistetaan. Vähitellen kuvista tutut sanat siirtyvät myös arkikäyttöön. Kuvien käytössä kannattaa aloittaa lasta innostavasta toiminnasta. (Aivoliitto i.a. c; Lampi 1990, 117.)

Kuvia voi käyttää lapsen kanssa vuorovaikutuksessa monella eri tavalla. Niistä voi esimerkiksi nimetä asioita. Paljon enemmän vuorovaikutuksesta saadaan kuitenkin irti syventämällä käyttöä, esimerkiksi osoittamalla yksityiskohtia tai kysymällä lapselta kysymyksiä. Kuvista voidaan esimerkiksi nimetä värejä tai muotoja, tulkita ilmeitä ja tunteita, keskustella siitä mitä kuvissa olevat ihmiset tai eläimet tekevät, tai auttaa lasta huomaamaan samoja tai erottavia asioita omasta lähiympäristöstään. Kuvia voidaan myös käyttää keskustelun tukemiseen, esimerkiksi kysymällä lapselta mistä hän tykkää tai ei tykkää. (Aivoliitto i.a. c; Lampi 1990, 117–118.) Opinnäytetyöni lauluvihkoja voi käyttää edellä mainituilla tavoilla sekä katselemalla niitä kotona tai ryhmissä heijastamalla niitä seinälle.

3.4 Tukiviittomakuvat muistin tukena

Tukiviittomakuvat voivat helpottaa viittoman muistamista, varsinkin jos viittoman on aikaisemmin nähnyt tai tehnyt. Ne voivat myös muistuttaa viittomien käytöstä, koska kuvia voi esimerkiksi tulostaa ja kiinnittää kodin esineisiin ja näin ollen edistää viittomien käyttöä arjen tilanteissa. (Huuhtanen 2012b, 29.) Myös viittomien opettajat hyödyntävät tukiviittomakuvia monin tavoin; niistä voi opetustilanteissa esimerkiksi tehdä palapelejä ja kertoa niiden avulla esimerkiksi satuja tai

kertomuksia. Tukiviittomakuviin pätee samat asiat kuin muuhunkin kuvamateriaaliin. Helpointa käyttää ovat selkeät ja havainnollistavat, hyvillä rajauksilla tehdyt kuvat (Lampi 1990, 117).

Viittomia on haastava esittää kaksiulotteisina kuvina, koska viittomat perustuvat tilankäyttöön sekä liikkeeseen. Viittomia opitellessa ei kannatakaan tukeutua pelkästään viittomakuviin, vaan yrittää löytää malli oikeasta viittomisesta esimerkiksi internetin tai kirjastojen videokokoelmista, esimerkkeinä näistä svi.viittomat.net sekä Sanoista käsin -viittomavideo. Viittomia voi opetella myös erilaisilla kursseilla, joita yhteisöt ja oppilaitokset järjestävät ympäri maata. (Huuhtanen 2012b, 29.) Opinnäytetyöni tukiviittomakuvien tekemisessä koin kappaleen alussa mainittuja haasteita. Osaan tukiviittomakuvista laitoin viittomien suunnat ja nuolitukset itse. Mietin, miten saan tukiviittomakuvista mahdollisimman selkeät ja ymmärrettävät ja näin helpotettua viittomia opiskelevien oppimista. Opinnäytetyön videot antavat mallin ja viittomakuvista viittomia voi helpommin muistaa.

4 TUKIVIITTOMAMATERIAALIT – TYÖN VAIHEET JA TOTEUTUS

Opinnäytetyön tuotteet, eli videot sekä kuvamateriaali toteutettiin monessa eri vaiheessa. Esittelen tuotteiden tekemisprosessin ensin taulukkona (TAULUKKO 1. Opinnäytetyön vaiheittainen eteneminen), koska näin koko työstä saa selvemmän näkemyksen. Taulukosta selviää prosessin suunnitteluvaihe, tekovaihe ja arviointivaihe, sekä niihin liittyvät toimenpiteet (Salonen 2013,32). Kerron tuotteiden valmistamisesta, niihin liittyvistä päätöksenteoista ja mukana olevista toimijoista taulukon järjestyksen mukaisesti. Varsinkin tekovaiheessa useita asioita tapahtui myös päällekkäin, mutta pääosiltaan edettiin juuri taulukon osoittamassa järjestyksessä.

TAULUKKO 1. Opinnäytetyön vaiheittainen eteneminen

AIKA	AIHE	
IDEOINTI- JA SUUNNITTELUVAIHE		
TALVI 2015-16	idean saanti, suunnittelupalaveri, opinnäytetyön suunnitelma	keskustelu opinnäytetyön aiheesta, alustavien raamien sopiminen, sopimukset
KEVÄT 2016	laulujen valinta, viittomien valinta	suunnittele- ja pohjatyöt, keskustelut alan ammattilaisten kanssa
TEKOVAIHE		
KESÄ 2016	laulujen harjoittelu, viittomien harjoittelu, laulujen äänitys	laulujen ulkoa opettelu, alustavat musiikkitaustat (muusikot)
SYKSY 2016	videoiden kuvaus ja editointi, viittomakuvamateriaalin valmistus	valmiit musiikkitaustat (muusikot), laulujen ja viittomien videointi, videoiden editointi ja tekstitys, kuvien ja logojen lisääminen, pysäytyskuvien ottaminen videoista, tukiviittomakuvien valmistus kuvatyökalulla
TALVI 2016-17	kuvamateriaalien (lauluvihot) valmistaminen	kuvien muokkaaminen, yhdistely ja Papuriin lisääminen
ARVIOINTIVAIHE		
KEVÄT 2017	valmiiden materiaalien luovutus, palautteen kerääminen ja koonti, markkinointi, opinnäytetyön raportin loppuun saattaminen	Webropol-kyselyn teko, palautteen analysointi, materiaalin markkinointi (sosiaalinen media ja muut tavat)

4.1 Ideointi- ja suunnitteluvaihe: työ Papunetin kanssa alkaa

Idea musiikkiaiheisesta opinnäytetyöstä lähti omasta kiinnostuksestani musiikkiin. Jo alusta asti oli selvää, että halusin tehdä toiminnallisen opinnäytetyön. Opintojeni aikana kuulin, että koulustani oli aiemminkin tehty Kehitysvammaliitolle erilaisia materiaaleja. Tikoteekin ja Papunetin edustajat tapasin sattumalta Apuvälinemessuilla Tampereen Messukeskuksessa 6.11.2015 ja esitin heille ideoitani. Siltä seisomalta olin saanut aiheen, sisällön ja ohjaajan tulevaan opinnäytetyöhöni.

Papunet verkkopalveluyksikkönä tuottaa verkkosivustoa eri keinoin kommunikoiville ja tietokonetta käyttäville ihmisille. Sivuston kautta tarjotaan eri tavoin kommunikoivan lähi-ihmisille sekä alan ammattilaisille ja opiskelijoille tietoa ja materiaalia kommunikointiin. Sivuston kautta tiedotetaan myös puhevammaisten ihmisten oikeuksista ja mahdollisuuksista. Papunetin tavoite on vaikuttaa siihen, että yhä useammat toimijat – erityisesti julkiset, tuottavat saavutettavia selkokieliä verkkopalveluita. Papunet kehittää ohjeita saavutettavien verkkopalveluiden toteuttamiseen. Papunetin asiantuntijat arvioivat selkokielisten verkkosivujen saavutettavuutta sekä kouluttavat ja konsultoivat saavutettavuudesta. (Papunet i.a.)

Papunet on osa Kehitysvammaliittoa ja sen toiminnan päärahoittaja on nykyisin Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus STEA (aikaisemmin Raha-automaattiyhdistys). Papunetin toiminta alkoi vuonna 2001 tehdystä projektista. Se oli Kehitysvammaliiton Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekin ”Puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation interaktiivinen palveluverkko Internetissä” -projekti. Toiminta nähtiin niin tarpeellisenä, että Papunet muuttui Kehitysvammaliiton pysyväksi toiminnaksi ja omaksi verkkopalveluyksiköksi vuonna 2004. Papunet on edelleen tiiviissä yhteistyössä Tikoteekin kanssa ja molemmat yksiköt ovat osa Kehitysvammaliittoa. Lisäksi ne tekevät yhteistyötä niin kansallisten kuin kansainvälistenkin järjestöjen, sekä asiantuntijoiden ja yhteisöjen kanssa. (Papunet i.a.)

Idea lähdettiin muokkaamaan yhteistyöpalaverissa tammikuussa 2016. Hankkeen tuoteidea selkiintyi nopeasti, koska tilaaja oli huomannut tarpeen tukiviitoille lauluvideoille. Halusin itse vähän laajentaa hanketta ja ehdotin kokonaispakettia, jossa olisi myös kuvamateriaalia ja viittomakuvamateriaalia. Tämä sopi tilaajalle ja allekirjoitimme sopimuspaperit. Tämän jälkeen tein suunnitelman hankkeen toteuttamiselle ja arvioin hankkeeseen kuluvaan aikaa ja muita resursseja. Hankkeen aikana kävimme vilkasta sähköpostikeskustelua sekä tilaajan että opinnäytetyön molempien ohjaajien kanssa. Hankkeen kaikki vaiheet hyväksyttiin molemmilla ohjaajilla ennen etenemistä.

4.1.1 Laulujen valinta

Opinnäytetyöhön valitut laulut ovat pitkän harkinnan ja reunaehtojen vaatimien edellytysten tulos. Halusin lauluille helposti lähestyttävän teeman, joten valitsin lauluksi eläinaiheiset laulut. Koska laulut tulivat ilmaiseen jakeluun, oli tärkeää, ettei niiden esittämisestä koituisi kustannuksia. Suomalaisten säveltäjien ja musiikintekijöiden edunvalvontajärjestölle, Teostolle, menevät korvaukset musiikin esittämisestä silloin, kun säveltäjän kuolemasta on kulunut vähemmän kuin 70 vuotta. Opinnäytetyössäni varmistin musiikin vapaan käytön siten, että käytin vain Teosto-vapaata musiikkia, jolloin sitä saa esittää ja julkaista vapaasti. (Teosto i.a.)

Teosto-maksujen karttaminen johti siihen, että opinnäytetyössäni piti käyttää vain vanhempia lauluja tai kansanlauluja. Päätin valita muutaman tutun ja turvallisen laulun sekä muutaman laulun henkilökohtaisen mieltymyksen vuoksi. Tuttujen laulujen valintaa puoltaa se, että ne tunnetaan hyvin, ja monet sukupolvet voivat laulaa niitä yhdessä lasten kanssa. Tuttujen laulujen mukana tuki-
viittomamenetelmää on ehkä myös helpompi opetella. Laulujen valintaan vaikuttivat myös laulujen reippaat ja selkeät rytmit, sekä sanaston vähyyys ja kertautuvuus. Rytmikkäiden laulujen mukana viittomiakin voi tehdä rytmissä, sanojen kertautuvuus auttaa viittomien oppimista. Valituiksi tulivat kappaleet: Elefanttimarssi, Juoksee metsähiiroset, Kirppu ja härkä, Oravan pesä, Pienet sammakot sekä Valkea ja musta kana.

Elefanttimarssi on suomalainen kansansävelmä, jonka halusin mukaan sen tuttuuden ja yksinkertaisuuden vuoksi. Elefanttimarssi-laulusta löytyy Papunetistä myös muuta tehtyä materiaalia, kuten Tia Munteen piirtämät kuvakortit. Juoksee metsähiiroset on kansansävelmä. Sen voi löytää muista lähteistä myös nimellä Metsähiirten leikki. Kirppu ja härkä on myös suomalainen kansansävelmä. Otin sen mukaan hauskan sanoituksen ja laulussa piilevän opetuksen vuoksi. Oravan pesä on säveltäjä Pekka Juhani Hannikaisen sävellys. Sanat siihen on tehnyt runoilija Immi Hellén. Oravan pesä on rauhallinen ja tunnettu vanha lastenlaulu. Pienet sammakot on suomalainen kansanlaulu, jossa on yksinkertaiset ja toistuvat sanat. Myös siihen löytyy Papunetistä Tia Munteen kuvakortteja. Kansansävelmä Valkea ja musta kana on lauluista hieman tuntemattomampi. Tämä laulu on ollut henkilökohtainen lapsuuden suosikkini tarttuvan rytmin ja kertausosan hauskan sanoituksen takia.

Keskustelin varhaiskasvatuksen erityisopettaja Sisko Pikkumäen kanssa lauluista. Hänen näkemyksensä mukaan vanhat ja tutut laulut toimivat edelleen hyvin, ja niitä käytetään paljon. Olin vähän huolissani siitä, käytetäänkö valitsemiani lauluja edelleen, mutta ainakin yksi lauluista, Juoksee metsähiiroset, oli juuri ollut hänen ryhmällään esityksessä. Pohdimme myös sitä, että vanhemmat hyvät laulut voivat unohtua ja voivat sitä myöten olla käyttäjille uusia. On hyvä, että ne säilyvät. (Sisko Pikkumäki, henkilökohtainen tiedonanto 17.5.2017.)

4.1.2 Viittomien valinta

Tähän opinnäytetyöhön oli todella tärkeää tietää valittavat viittomat ja niiden määrä. Kaikkea ei voi viitto, koska tällöin videot eivät olisi tukiviittomamateriaalia. Monet viitotut lauluvideot on perinteisesti tehty viitotulla puheella, ja niistä voi olla vaikea poimia viittomia, varsinkin, jos menetelmää on vasta opettelemassa. Viitottu puhe tarkoittaa sitä, että jokainen sana viitotaan puheen mukana puhutun sanajärjestyksen mukaisesti, tuottaen viittomia sanojen ”päälle” (Lappi & Malm 2012, 47). Tarkoituksena oli saada aikaan lopputulos, joka on mahdollisimman helppokäyttöinen ja oheismateriaalin kanssa auttaa menetel-

män oppimisessa. Keskustelemalla ammattilaisten kanssa, kuten tukiviittomien opettajien, puhevammaisten tulkkien ja viittovan päiväkodin henkilöstön kanssa, sain selville, miten materiaalit käytännössä toimisivat parhaiten. Samalla sain loppukäyttäjien äänen kuuluviin jo viittomavalintoja tehtäessä.

Viittomien valintavaiheen aluksi kirjoitin laulujen sanat paperille ja mietin, mitä itse olin asiasta mieltä. Ajattelin, että olisi hyvä, ettei viitottuja sanoja olisi liikaa. Halusin myös, että ne olisivat juuri sitä sanastoa, mitä lasten kanssa tarvitaan ja että ne selventäisivät laulun tarinan. Tilaaja oli kanssani samaa mieltä. Keskustelin lopulta viittomavalinnoistani kahden viittomia opettavan viittomakielen tulkin, kahden puhevammaisten tulkin sekä viittomakielen ohjaajan ja erityislastentarhanopettajan kanssa. Vein heille nähtäväksi laulujen sanat ja pyysin heitä valitsemaan sanat, jotka he lauluista viittoisivat. Pyysin heitä myös perustelemaan valintojaan. Keskustelujen ansiosta sain paljon erilaisia vaihtoehtoja ja uusia näkökulmia asiaan.

Aloittaessani viittomien valintaa oli tärkeää miettiä sitä, miksi teen tällaista opinnäytetyötä, ja mihin tällä pyritään. Yksi viittomien opettaja lähti olettamuksesta, että videot ovat esitys, ja lähti pohtimaan viittomien visuaalisuutta. Hylkäsin tämän näkökulman osiltaan, koska kyseessä on tukiviittomat, joissa merkitys luodaan perusviittomilla. Materiaali tulisi ennemminkin tarkoitukseen, jossa menetelmään ollaan tutustumassa tai sitä opettelemassa. Tarkoituksena oli luoda helposti lähestyttävää, saavutettavaa ja omaksuttavaa materiaalia.

Lähes jokaisella ammattilaisella oli erilaisia vastauksia, varmasti johtuen siitä, ettei tukiviittomamenetelmässä ole sääntöä sille, mitä viitotaan. Se riippuu siitä, mitä halutaan painottaa. Ammattilaisten vastaukset eivät kuitenkaan varioineet merkittävästi, paitsi tämän yhden viittomien opettajan kohdalla, joka lähestyi asiaa aivan erilaisesta näkökulmasta. Käymissäni keskusteluissa painottuivat viestin ymmärrettävyys, avainsanojen korostaminen sekä viittomien visuaalinen vastaavuus.

Viittomien visuaalisesta vastaavuudesta käytetään myös käsitettä viittomien ikonisuus. Sillä tarkoitetaan, että kielellinen merkki ja sen ulkomaailmassa ole-

va tarkoite ovat samankaltaisia (Hytönen & Rissanen 2006,29). Viittoman tulisi näyttää juuri siltä sanalta, mitä samalla puhutaan tai lauletaan. Tämä viittomien ikonisuus aiheutti minulle paljon haasteita. Vaikka eläinlaulut olivat mukava aihe, oli hankala löytää tarpeeksi kuvaavia viittomia. Ja kun kyse on tukiviittomisesta, pitäisi käyttää perusviittomia. Esimerkkinä tästä on laulu Pienet sammakot. Laulussa lauletaan ” ei korvia, ei korvia, ei häntää laisinkaan”. En oikein voi osoittaa omia korviani, koska kyseessä on sammakon korvat. Ratkaisin asian viittomalla vain viittomaa EI ja kohauttamalla videolla olkapäitäni. Viittoma EI on perusviittoma, jota arjessa paljon käytetään. Jos olisin viittonut enemmän, olisi myös viittomien seuraaminen hankaloitunut. Sama asia toistuu samaisessa laulussa myös sian ja pupun korvien ja häntien kohdalla. Ratkaisin asian esittämällä asian visuaalisesti, en käyttämällä viittomia. Perusteluna on, että asian ymmärtäminen helpottuu, koska pupun korvat näyttävät pupun korvilta, eikä ihmisen korvilta. Ajattelin asiaa myös osallisuuden kannalta. Kun ymmärtää, mitä lauletaan, on helpompi osallistua. Lapset myös yleensä pitävät siitä, että saavat esittää eri eläimiä. Ja toki, näyttäähän se hieman huvittavalta, mutta lauluista oli tarkoituskin tehdä hauskoja ja mukaansa tempaavia.

Juoksee metsähiiroset -laulussa ratkaisin asian juuri päinvastoin. Viittomassa JUOSTA käytin perusviittomaa, vaikka kyseessä olikin hiirien juokseminen. Tässä kohtaa halusin käyttää yleisviittomaa JUOSTA, koska se on tukiviittomamenetelmän mukainen ja se silti kuvaa toimintaa hyvin, vaikka näyttääkin ihmisen juoksemiselta. Myös muutama muu viittomavalinta aiheutti ongelmia. Esimerkkinä tästä Valkea ja musta kana -laulusta: ” Niinpä sitten he toisiaan tervehtivät”. Valittu viittoma TERVEHTIÄ ei ole kovinkaan keskeinen viittoma arjessa. Tarkoituksena kuitenkin oli, että viitottavaksi valitaan helppoja perusviittomia. Ratkaisin viittomalla HEI, koska se on kyseistä tekoa mahdollisimman paljon kuvaava sana.

Haastavaa oli ratkaista valittujen viittomien määrä. Näissä kuudessa laulussa viitotaan yhteensä 58 eri viittomaa. Luonnollisesti pitemmissä lauluissa, kuten Oravan pesä, viittomia viitotaan enemmän. Lastenlauluissa toistetaan paljon asioita, joten viittomatkin toistuvat lauluissa usein. Esimerkkinä tästä Elefanttimarssi -laulu, jossa samat viittomat toistuvat kolmessa eri säkeistössä, vain vii-

totut numerot yksi, kaksi ja kolme ovat erilaisia. Toisto tukee viittomien opettelua ja lauluista tulee samojen viittomien käytöllä helpommin omaksuttavia. Lopulliset viittomavalinnat kävin läpi Kehitysvammaliiton Tikoteekin AAC-asiiantuntija Virpi Yiannakoun kanssa.

4.2 Tekovaihe: sanoista musiikkiin ja materiaaleihin

Suunnitelmien ja pohjatöiden valmistuttua alkoi viittomien ja laulujen harjoittelu. Olin jo opinnäytetyön alkuvaiheessa ottanut yhteyttä mahdollisiin musiikintekijöihin. Halusin taustat ja säestyksen, koska laulujen käytettävyys paranisi ja niitä olisi miellyttävämpi kuunnella. Myös laulujen rytmi tulisi säestettynä helpommin esille ja lauluun olisi helpompi eläytyä. Minua auttoi paljon se, että musiikintekijät olivat minulle tuttuja. Heidän kanssaan oli vaivatonta tehdä suunnitelmia ja viestitellä pienistäkin yksityiskohdista.

Kuvamateriaalia halusin tehdä, koska halusin materiaalille lisää käyttömahdollisuuksia. Lauluja pystyy seuraamaan kuvista ja niihin pystyy palaamaan, jos niitä esimerkiksi muistellaan lapsen kanssa. Viittomakuvamateriaali on tarkoitettu aikuisille ja lähiympäristölle muistin tueksi viittomia opeteltaessa tai opettaessa. Lähes kaiken kuvamateriaalin tein vasta laulujen valmistuttua. Halusin saada mahdollisimman paljon valmiiksi, ennen kuin siirryin seuraavien materiaalien tekoon. Kuvamateriaalien tekemiseen sain paljon apua ja tukea Papunetin tiimiltä ja erityisesti ohjaajaltani Maija Ylätuvalta.

4.2.1 Laulujen taustat ja niiden tekijät

Laulujen taustat tekivät musiikkialan ammattilaiset Lauri Malín ja Saara Lehtonen. Malín on helsinkiläinen muusikko, musiikkituottaja ja äänisuunnittelija. Hän on työskennellyt yli kymmenen vuoden ajan muusikkoyrittäjänä, pääasiallisina työnantajinaan Teatterikorkeakoulu, Hämeenlinnan Kaupunginteatteri ja useat kaupalliset levy-yhtiöt. Hänen vastuualueelleen tässä hankkeessa kuului soivan materiaalin tuotanto pohjaraitojen äänittämisestä kappaleiden miksaukseen.

Lehtonen on näyttelijä ja laulaja. Viimeisen kymmenen vuoden aikana hän on työskennellyt musikaaliartistina ammattiteattereissa ympäri Suomen. Lehtonen soittaa myös viulua ja hän lähti mielellään mukaan hankkeeseen sovittaen ja soittaen viulutaustoja sekä laulamaan Elefanttimarssiin ”toista elefanttia”.

Teimme sopimukset musiikin käytöstä ja työnjaosta. Tämän lisäksi neuvotelimme siitä, millaista materiaalin tulisi olla. Päätimme tehdä reippaat ja iloiset laulut suhteellisen yksinkertaisilla taustoilla. Pidimme kuitenkin mielessä, että mukana viittominen helpottuu, jos laulut ovat soitettu hitaammalla tempolla. Samoin päätimme siitä, että laulut tehdään hieman matalammalle äänialalle. Se helpottaa aikuisten laulujen oppimista sekä sitä, että miehet pystyvät laulamaan mukana. Myös oma äänialani on hieman matalampi, joten laulut oli lauluteknisesti helpompaa laulaa matalammalta. Lauluja viittoessa voi käyttää myös muita äänitteitä. Laulujen levytyksistä löytyy lisätietoa esimerkiksi äänitietokannasta Fono.fi. Se on kirjastokäyttöön muokattu versio Yleisradion arkiston Fono-tietokannasta ja se löytyy sivustolta <http://www.fono.fi/>(Fono-tietokanta i.a.).

Kappaleiden musiikillinen toteutus aloitettiin esimerkkikappaleiden nuotintamisella. Nuotinnosten valmistuttua sovittiin kappaleiden sävellajit, jotta videoille tulevat versiot olisivat lauluteknisesti mahdollisimman vaivattomia toteuttaa. Seuraava askel oli kappaleiden sovituspohjien äänittäminen. Kaikkien kappaleiden pohjaäänitykset tehtiin Logic Pro -ohjelmalla, jonka sisältämällä virtuaali-instrumenteilla on toteutettu valtaosa lopullisissa versioissa kuuluvista elementeistä. Virtuaali-instrumenttien lisäksi kappaleisiin äänitettiin akustisia soittimia, kuten viulua, akustista kitaraa ja lyömäsoittimia. Akustisten elementtien äänitykset tehtiin liikuteltavalla äänikalustolla Tampereella ja Helsingissä.

Pohjaäänitysten valmistuttua harjoittelin niiden avulla ensin laulujen laulamista ja myöhemmässä vaiheessa mukana viittomista. Lauluäänitykset tehtiin Tampereella heinäkuussa 2016 liikuteltavalla äänityskalustolla. Varsinaisten päälaulujen lisäksi äänitettiin Elefanttimarssi -kappaleeseen taustalaulut Saara Lehtosen ja Lauri Malinin toimesta.

Äänitetyn materiaalin miksaus tehtiin Helsingissä Blue Box -studiolla. Materiaalin miksausksen pääasiallisena ohjenuorana pidettiin lopputuloksen selkeyttä, jotta lauluraidan sävyt ja teksti varmasti välittyvät hyvin erilaisissa kuunteluympäristöissä studiokaiuttimista kännykän korvakuulokkeisiin. Miksausvaiheen jälkeen viimeinen äänityövaihe oli masterointi. Masteroinnin tarkoituksena on tarkastella koko levykokonaisuutta kappaleiden voimakkuus-, ja sointivärisuhteiden näkökulmasta. Prosessi varmistaa, että kappaleet toistuvat mahdollisimman tasaisesti kuunteluolosuhteista ja laitteistosta riippumatta.

Laulujen äänityksen jälkeen harjoittelin viittomaan lauluni mukana. Viittomat tarkastutin Diakonia-ammattikorkeakoulun lehtori Satu Markulla. Laulujen lopulliset versiot olivat valmiina syyskuun 2016 puolivälissä. Ne hyväksyttiin molemmilla ohjaajilla ennen videointia.

4.2.2 Videoiden kuvaaminen ja editointi

Kuvaaminen toteutettiin 23.9.2016 Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkkausstudiossa. Suunnitteluvaiheessa tilaajan kanssa pohdimme, että voisin toteuttaa videot missä ympäristössä vain. Valitsin kuvauspaikaksi studion, sillä kuvauslaitteet olivat paremmat kuin mitä ulkokuvauksessa olisin voinut käyttää. Studiokuvauksella vältin myös sään ja mahdollisten taustahäiriöiden aiheuttamat riskit. Tärkeintä videoissa on, että viittomat näkyvät hyvin.

Apuna kuvauspäivänä minulla oli aviomieheni Markus Kortesuoma, koska yksin videoita olisi ollut hankala kuvata. Saimme apua myös Diakonia-ammattikorkeakoulun opetusteknologian asiantuntija Kimmo Turtiaiselta valojen ja kameran säädöissä. Kuvauspäivän aamuna kävin kampaajalla ja meikattavana, koska tiesin, että studion valot ovat kirkkaat ja niiden takia värit haalistuvat. Meikkaus paransi kasvojen ja ilmeiden näkymistä selkeyttäen viestiä. Taustakankaaseen oli valittavissa neljä eri väri vaihtoehtoa. Päädyin harmaaseen, koska muut väri vaihtoehdot punainen, sininen ja vihreä, eivät sopineet vaatteisiini ja värikontrastit olisivat olleet katselua häiritseviä. Vaatteekseni valitsin yksivärisen, vihreän puseron. Koulutuksessani on korostettu sitä, että viittoessa olisi

hyvä olla tummempi yksivärinen vaatetus sen takia, että viittomat näkyisivät mahdollisimman hyvin. Viittomakielen tulkit käyttävät hyvin usein mustia vaatteita, mutta koin, että vihreä oli lastenlauluvideoihin paremmin sopiva. Myös hiukset oli syytä pitää poissa kasvoilta, jotta viittomat ja ilmeet näkyisivät mahdollisimman hyvin.

Kuvatessa lauloin ja viitoin samanaikaisesti. Lauloin ääneen, koska näin lopputuloksesta tulisi aidomman oloinen ja ilmeet ja eleet sopisivat lauluihin. Pysin viittomaan mahdollisimman selkeästi ja vähän isommin kuin normaalisti viittoisin. Yritin myös vaihdella viittomien suuntia siten, että ne näkyisivät videolla paremmin.

Näiden kuuden tukiviitotun laulun kuvaamiseen kului aikaa koko päivä. Lauluista otettiin monia versioita, koska kuvatessa sattui paljon kömmähdyksiä. Tein itse ensin alustavan valikoinnin, jonka jälkeen kävimme videoiden versiot läpi Diakonia-ammattikorkeakoulun lehtori Kati Huhtisen kanssa. Lopullisiksi valikoituivat ne videot, joissa oli vähiten virheitä, ilmeet ja eleet olivat sopivimpia, eikä katse harhaillut liikaa.

Videoiden valitsemisen jälkeen oli editoinnin aika. Editoinnin tein Adobe Premiere -videoeditointiohjelmalla. Editoinnin kaikissa vaiheissa sain apua Kimmo Turtiaiselta. Editoinnissa otin pois kuvauksessa tulleet äänet ja vaihdoin ne alkuperäisiin äänityksiin, koska halusin, että videon äänet ja musiikki kuuluisivat mahdollisimman hyvin. Tekstitin videot siten, että viitotut sanat olivat kirjoitettuna suuraakkosin. Lisäksi tein videoille alkusivun ja lopputekstit. Alkusivulla olevat eläinten kuvat sain Papunetin kuvapankista tai ilmaisten kuvien kuvapankista Pixabaysta. Lopputeksteihin kirjasin musiikin tekijät ja esittäjän sekä yhteistyötahot logoineen. Sain Kehitysvammaliiton ja Papunetin logon Maija Ylätuvalta sekä Diakonia-ammattikorkeakoulun logon Kimmo Turtiaiselta.

Olin varannut suunnitelmassani paljon aikaa editoinnille, koska tiesin sen olevan hidasta. Editointiohjelma oli helppokäyttöinen, tosin kaikkia sen hienouksia en osannut hyödyntää. Olisin esimerkiksi halunnut aloitus- ja lopetussivun jollain muulla värillä, kuin mustalla, mutta koin vaihtotyön hankalaksi, koska myös

logojen taustaväriä olisi pitänyt samalla muuttaa. Lopputulos on hieman synkkä, mutta myös yksinkertainen ja selkeä. Editointi vei odotusten mukaan paljon aikaa, noin seitsemän työpäivää. Tarkistutin videot Kimmo Turtiaisella, joka antoi neuvoja ja ehdotuksia videoiden parantamiseksi. Tein esimerkiksi tekstitykset kahteen kertaan, koska ensimmäinen versio ei näyttänyt hyvältä.

4.2.3 Kuvamateriaalin tekeminen

Kuvamateriaalin tein Papunetin verkkokirjatyökalu Papurilla. Kuvamateriaalin tekotapa varmistui vasta marraskuussa 2016, koska mietin uudenlaista, minulle itselleni mieluista tekotapaa. Kuvamateriaalin tekotavasta ei ollut olemassa aikaisempaa sopimusta ja sain tässä asiassa toteuttaa itseäni. Tein ehdotuksen ohjaajalleni Maija Ylätuvalle, joka innostui asiasta heti. Kuvamateriaalin tekemisen aloitin hakemalla Papunetin kuvapankista sekä Pixabaysta mahdollisimman sopivia kuvia. Päädyin piirroskuviin, koska ne olivat mielestäni tarkoitukseen sopivimpia, yksinkertaistettuja kohteesta tehtyjä kuvia.

Kuvamateriaalin työstämisen tein web-pohjaisella Prezi -esitystyökalulla. Joitain yksittäisiä kuvia muokkasin ensin Paint-kuvankäsittelyohjelmalla. Muotoilin Papuriin tulevat kuvat yksi kerrallaan valmiiksi asti. Tämän jälkeen otin niistä kuva-kaappaustyökalulla kuvat ja vein ne Papuriin kokonaisina kuvina. Kuvien käsittelytarve johtui Papurin ominaisuuksista. Yksittäisten kuvapankin tai omien kuvien tuonti Papuriin onnistuu, mutta kuvien ja tekstin asemointimahdollisuudet ovat rajallisia. Siksi jouduin työstämään kuvat erillisinä. Lopuksi lisäsin aloituskuvat ja kunkin materiaalin viimeiselle sivulle opinnäytetyön tiedot. Liitteessä 1 on esimerkki Papurilla tehdystä kuvamateriaalista (LIITE 1: Esimerkki Papurilla tehdystä kuvamateriaalista).

4.2.4 Viittomakuvamateriaalin tekeminen

Tein viittomakuvat Papunetin kuvatyökalun avulla. Ensin hain ja järjestin kaikki löytyneet kuvat kuvatyökaluun ja tekstitin ne. Loput työvaiheista tein normaalis-

sa Word -asiakirjassa. Kaikkia viittomakuvia ei löytynyt Papunetin kuvapankista, joten näiden viittomakuvien lisäämiseksi tarvitsin kuvat viittomista. Muiden lähteiden viittomakuvia ei voinut tekijänoikeudellisista syistä käyttää. Tämän takia otin mallia muista materiaaleista, joita Papunetissä oli. Videoiden editointivaiheessa otin kuvakaappaustyökalulla pysäytyskuvat tarvittavan viittoman kohdalta. Tämän jälkeen muokkasin niitä Paint -kuvankäsittelyohjelmalla ja lisäsin niihin nuolet viittomien suuntien selventämiseksi. Pysäytyskuvien otossa ja nuolien lisäämisessä koin haasteelliseksi sen, missä viittoman kohdassa pysäytyskuvan otan, ja kuinka saan nuolet tehtyä niin, että viittomakuvista tulisi mahdollisimman havainnollistavia. Kuten luvussa 3.4 kirjoitin, viittomista on haasteellista tehdä kaksiulotteisia kuvia viittoman liikkeen ja tilankäytön takia.

Päädyin muokkaamaan pysäytyskuvat mustavalkoisiksi, jotta materiaalin kopioiminen olisi helpompaa. Joissain viittomakuvissa nuolitukset ovat alun perin punaisella tehtyjä selvemmän näkyvyyden takia. En kuitenkaan lähtenyt muokkaamaan niitä mustiksi. Oravan pesä -laulussa olevaan ”matto” viittomakuvaan vaihdoin Papunetin luvalla nuolituksen suuntaa, koska tein viittoman videolla erisuuntaisesti. Oli mielestäni parempi saada vastaavuus videoihin. Viittoman ”matto” voi tehdä kumpaankin suuntaan, itseän päin tai itsestä poispäin. Perustelen käyttämäni suunnan sillä, että matto levitetään lattialle itsestä poispäin.

Viittomakuvat ovat siis yhdistelmä viittoma- ja pysäytyskuvia. Muokkasin Word-asiakirjassa laulujen tekstejä ruutuihin sopiviksi sekä lisäsin kuvien alle viittomien perusmerkityksen. Tein jokaisen materiaalin loppuun tietoruudun siitä, kuka materiaalin on tehnyt, kenen yhteistyönä sekä tiedon materiaalin käyttöoikeudesta. Materiaaleja ei saa käyttää kaupalliseen tarkoitukseen. Tietoruudussa on myös kirjoitettuna mistä tekemäni lauluvideot löytyvät. Elefanttimarssi -laulun viittomakuvissa tietoruutu on korvattu tekstiriveillä, koska materiaali mahtui siten tasan kolmelle sivulle. Liitteessä 2 on esimerkki tehdyistä viittomakuvamateriaalista (LIITE 2: Esimerkki viittomakuvamateriaalista).

4.3 Arviointivaiheen työt ja markkinointi

Kaikki materiaali oli valmiina sovitusti tammikuussa 2017. Materiaali julkaistiin Papunetin Materiaalit -osiossa 20.2.2017. Tekemääni materiaalia mainostettiin ja tuotiin esille paljon. Papunetin etusivulle Uutta Papunetissa -palstalle laitettiin tieto videoista heti avaamisen jälkeen. Papunet mainosti materiaaleja myös näyttävästi Facebook-sivuillaan. Itse laitoin Facebook-linkin opiskelijayhteisöön, yhteen tulkkiyhteisöön sekä omalle kaveriyhteisölleni. Minulle tiedotettiin, että linkkiä on jaettu useisiin alaan liittyviin Facebook-yhteisöihin, kuten esimerkiksi Suomen Puhevammaisten Tulkit ry:n Facebook-sivuille.

Materiaaleja tuotiin esille myös muilla tavoin, kuin sosiaalisessa mediassa. Lehtorihjaajani Ulla Niittyinperä tiedotti asiasta sähköpostilla useille puhevamma-alan palveluntuottajille, koko Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun toimipisteen henkilökunnalle sekä opiskelijoille. Papunet tulee tiedottamaan materiaaleista Kehitysvammaliiton julkaisemassa Ketju -lehdessä 2/2017 sekä mahdollisesti Aivoliiton Kielipolku-lehdessä 3/2017. Materiaalit on mahdollista löytää Papunetissa monen reitin kautta; materiaaleista, pelisivujen kautta ja Paputuubista. Näin ollen tekemäni materiaalit ovat helpommin löydettävissä myös uusille käyttäjryhmille.

Materiaalin teko- ja arviointivaiheessa sain palautetta molemmilta ohjaajiltani sekä sitä pyytäessäni useilta lehtoreilta, sekä muutamilta puhevammaisten tulkeilta. Lisäpalautteen saamiseksi tein myös kyselyn internet-pohjaisella Webropol-kyselysovelluksella. Kyselyllä pyrin saamaan selville käyttäjäryhmiä, jotka materiaaleja voisivat käyttää, miten ja missä materiaaleja on käytetty tai tullaan käyttämään sekä yleistä palautetta materiaaleista ja niiden käytettävyydestä. Kyselyn pohja on nähtävissä opinnäytetyön liitteessä 3 (LIITE 3: Palautekyselyn pohja). Kysely julkaistiin samoilla Papunetin Materiaalit-sivustolla, missä videotkin ovat. Kysely oli vastattavissa 20.2–12.3.2017 välisen ajan. Kyselyn avulla saatua palautetta esittelen opinnäytetyön seuraavassa luvussa 5 Valmis materiaali – palautetta ja pohdintaa.

5 VALMIS MATERIAALI – PALAUTETTA JA POHDINTAA

Materiaaleina tuotin kuusi tukiviitottua lastenlauluvideota ja niihin oheismateriaaleina piirros- ja viittomakuvilla kuvitetut lauluvihot, sekä erilliset tukiviittomakuvat. Videot ja materiaalit on julkaistu Papunetin sivuilla internet -osoitteessa <http://papunet.net/materiaalia/viitotut-laulut-ja-lorut>. Videot löytyvät myös Papunetin pelisivustojen kautta osoitteesta <http://papunet.net/pelit/videot>. Lisäksi videot löytyvät laulun nimellä haettaessa myös videopalvelu YouTubesta sekä Papunetin YouTube -kanavalta Paputuubista. Verkkolinkit kaikkiin materiaaleihin löytyvät opinnäytetyön liitteestä 4 (LIITE 4: Verkkolinkit materiaaleihin).

Lauluvideoiden pituudet vaihtelivat hieman yli minuutista hieman alle kahteen ja puoleen minuuttiin laulujen pituudesta ja säkeistömäärästä riippuen. Lauluvihot ovat alku- ja lopputekstisivuineen pituudeltaan 5–8 sivua. Viittomakuvamateriaalit ovat pituudeltaan 2–5 sivua laulujen pituuden ja lauluissa viitottavien viittomien määrästä riippuen.

Palautekyselyyn vastasi 26 vastaajaa, joista kymmenen oli tulkkeja, viisi opiskelijaa, ja loput vaihtelevasti erityislasten lähi-ihmisiä tai ohjaajia, kommunikaatio-ohjaajia, lastentarhanopettajia tai muuten asiasta kiinnostuneita. Materiaaleja oli käytetty tai suunniteltiin käytettävän eniten viittomien opettamisessa tai viittomien opetteluun ja harjoitteluun erityislasten kanssa. Suuri osa vastaajista, 17 vastaajaa, aikoi käyttää materiaaleja työssään.

Yleisesti varsinkin videoihin vastaajat olivat hyvin tyytyväisiä. Niitä pidettiin selkeinä ja helppokäyttöisinä sekä teknisesti hyvälaatuisina. Videoiden tekstitysten kerrottiin selventävän videoiden käyttöä. Videoiden värivalintoja pidettiin hyvinä, koska viittoja ja viittomat erottuvat taustasta. Videoiden helppoa saatavuutta, sekä sitä, että muut materiaalit olivat helposti tulostettavissa, pidettiin käyttöä helpottavana asiana. Suuri osa vastaajista oli joko tulkkeja, tai muita varhaiskasvatuksen tai opettamisen ammattilaisia. Näin ollen vastaajat aikoivat käyttää materiaalia erilaisissa opetustilanteissa, kuten viittomien perhe- tai ryhmäope-

tuksissa, musiikinopetuksessa tai maahanmuuttajalasten kielenopetuksen tukena.

Erytislasten vanhemmat ja lähipiiri ottivat materiaalin lämpimästi vastaan. Kahdesta vastauksesta kävi ilmi, että lapset olivat innokkaasti lähteneet mukaan viittomaan heille tuntemattomiakin lauluja. Opinnäytetyön osallisuuteen painottuva tavoitteen toteutuminen tuli mielestäni kiteytettynä erään vastaajan kommentista: ” Nämä laulut viittomineen otetaan meillä käyttöön, pääsee lapsikin "laulamaan" kun musiikista niin tykkää.”

Viittomien määrästä, viittomien valinnoista ja viittomistekniikasta sain palautetta runsaasti. Viittomien määrän todettiin jossain palautteessa olevan liian suuri, kun taas joissakin viittomia olisi kaivattu muutamia lisää. Nämä ovat käyttäjäkohtaisia mielipiteitä, koska käytettävien viittomien määrä riippuu käyttäjän osaamistasosta. Perustelen viittomavalintani laulujen ymmärrettävyydellä. Aloittelevan tukiviittomamenetelmään tutustujan on myös helpompi seurata, kun viittomia on vähemmän. Lauluja käytettäessä voi itse lisätä tai poistaa viittomia tarpeiden tai toiveitten mukaisesti. Tuotetuissa lauluissa oli myös erilaisia viittomamääriä, mikä omalta osaltaan tukee erilaisia tarpeita ja näkemyksiä.

Viittomien valinnoissa sain palautetta siitä, että olin valinnut paljon perusmuotoisia viittomia. Jotkut käyttäjät olisivat halunneet enemmän kuvaavia viittomia, kuten hiirten juoksua enemmän kuvaavaa viittomaa laulussa Juoksee metsähiirret. Samoin ihmeteltiin Pienet sammakot -laulussa olevaa EI -viittoman valintaa. Lisänä olisi haluttu tähän myös korvaan osoittamista. Näiden viittomavalintojen perustelut olen avannut luvussa 4.1 Viittomien valinta.

Viittomien opettajilta sain palautetta myös viittomistekniikastani. Viittomiseni todettiin yleisesti olevan selkeää, mutta joidenkin viittomien tuottamisessa olisi tarvittu hiontaa. Oli hyvä, että olin viittonut normaalia suuremmin, koska videokuva yleensä pienentää viittomia. Viittomien näkyvyyteen olisi tullut kiinnittää vieläkin enemmän huomiota. Videolle viittominen muuttaa jonkin verran joidenkin viittomien näkyvyyttä ja siten viittomien kolmiulotteisuutta on vaikea nähdä, esimerkkinä näistä viittomat PUHUA laulussa Kirppu ja härkä, sekä viittoma

SÄNKY laulussa Oravan pesä. Videoinnissa hieman vinottainen kääntyminen kameraan nähden olisi tuottanut selkeämmän lopputuloksen.

Kuvamateriaaleista sain vain vähän palautetta. Vuorovaikutuksen kannalta pidettiin hyvänä sitä, että lauluvihoista pystyy seuraamaan laulua ja keskustelemaan lauluista lasten kanssa. Verkkokuvakirjan sivuilla todettiin olevan paljon materiaalia; piirros- ja valokuvia, viittomakuvia ja tekstiä, jotka tekivät sivuista hieman sekavat. Vähempi materiaali olisi ollut ehkä parempi ja sivuista olisi näin tullut selkeämpiä. Eräs vastaaja ehdotti, että olisi käytetty yksinkertaisempia tai lapsille tutumpia kuvia, kuten PCS-kuvia. Lyhenne PCS tulee englanninkielisestä termistä Picture Communication Symbols. Tällaisten kuvien käyttämistä harjoitin, mutta koska niiden tekemiseen olisi tarvittu kaupallinen Boardmaker-ohjelmisto, jäi tämä tekijänoikeussyistä toteutumatta. Viittomakuvamateriaalista sain todella vähän palautetta, ehkä siksi, koska se on hyvin tunnettu ja paljon käytetty materiaalin muoto. Tekemäni viittomakuvamateriaalit todettiin yleisesti selkeiksi ja helppokäyttöisiksi.

Olen kokonaisuutena tekemiini materiaaleihin itse melko tyytyväinen. Onnistumisia koin etenkin laulamissani ja esiintymissani. Olen hyvin iloinen siitä, etten näkyvästi jännittänyt kameran edessä, sekä myös siitä, että esiintymiseni oli luonnollisen iloista. Varsinkin lapset tuntuvat huomaavan heti, jos esiintymisen ei ole aitoa. Laulujen äänityksen aikana sain hyvää palautetta siitä, että hyväntuulisuus kulkeutui lauluääneeni asti. Lauluvihoihin taas olen hieman tyytymätön. Olisin tarvinnut hieman enemmän aikaa tutustua erilaisiin piirto-ohjelmiin ja olisin ehkä enemmän kaivannut ohjeistusta ohjelmien käyttöön, mutta kantapäänkin kautta oppi paljon.

Olin jo opinnäytetyön suunnitelmaani kirjannut, että aikataulutusta tulisi olemaan suurena haasteena opinnäytetyössäni. Työ sisälsi paljon erilaista tekemistä, joka oli usein aikaa vievää tai vaati perehtymistä asiaan, kuten esimerkiksi viittomien valinta tai videoiden editointi. Opinnäytetyön kirjallisen osuuden kirjoittamiselle varattu aika hupeni tuotteiden valmistukseen. Tästä syystä kirjoittaminen venyi tuotteen valmistumisen loppupuolelle ja sen jälkeiseksi ajaksi. Toki olin kirjallisuuteen tutustunut ja asioita pohtinut jo suunnitteluvaiheessa. Loppu-

jen lopuksi koin kuitenkin kirjoittamisen viivästymisen hyödylliseksi; sain rajattua aiheen paremmin ja paneuduttua juuri siihen tietoon, mikä oli relevanttia osallisuuden ja vuorovaikutuksen näkökulmasta.

Olin kuitenkin jossain määrin myös varautunut ajan kulumiseen. Olin järjestänyt esimerkiksi editoinnille juuri tarvittavan määrän aikaa. Syksyn 2016 lähiopetuksen aikataulu oli laadittu melko väljästi, mikä antoi hieman ylimääräistä aikaa. Olin myös hyväksilukenuit joitakin syksyn kursseja aikaisempien opintojeni avulla, joten tämäkin antoi lisäaikaa tuotteiden valmistamiselle. Aika aiheutti haasteita myös opinnäytetyön palautteen keräämisessä. Materiaalit olivat valmiina tammikuun lopussa 2017 ja ne julkaistiin Papunetissä 20.2.2017. Oli alun perin tarkoitus, että materiaalit julkaistaisiin uudistetuilla Materiaalit -sivuilla hieman aikaisemmin, mutta uudistuksen viivästymisen takia päätettiin materiaali julkaista mahdollisimman nopeasti.

Kuvamateriaalin tekoon oli mielenkiintoista tutustua. Pidän hyvänä asiana sitä, että sain tehdä sekä materiaalina minulle tutummat tukiviittomakuvat että aivan vieraalla tavalla tehdyt lauluvihot. Etukäteen jopa pelkäsin kuvamateriaalin tekemistä, koska se tuntui itselleni vieraimmalta ilmaisutavalta. Olin ilahtunut siitä, että sain ideoida itselleni sopivimman tavan, laulujen kuvittamisen lauluvihkojen avulla. Sain palautetta siitä, että Papurin sivuilla on ehkä hieman liikaa sisältöä, koska siellä ovat sekä viittomakuvat että piirroskuvat ja teksti. Nyt myöhemmin ajatellen olisi viittomakuvat voinut jättää pois. Toisaalta ne toimivat vuorovaikutustilanteessa aikuiselle muistin tukena. Myös piirroskuvat olisin voinut teettää ulkopuolisella yhteistyökumppanilla, jotta kuvista olisi tullut yhtenäisempiä ja selkeämpiä. Kuvien etsimiseen ja muokkaamiseen kului aikaa, joten piirrätyt olisi ollut tehokkaampi vaihtoehto. Minun olisi ehkä ollut vaikeaa löytää tähän ulkopuolista yhteistyökumppania, joka olisi tehnyt työn ilmaiseksi. Kuvien kanssa touhuaminen opetti kuitenkin paljon kuvakommunikaatioon liittyvistä asioista, kuten kuvien valinnoista ja selkeän kuvan tekemisestä.

Niin kuviin kuin musiikkiinkin liittyen jouduin paljon pohtimaan erilaisia lupia, sopimuksia ja käyttöoikeuksia, kuten opinnäytetyön suunnitelmassani olin maininnut. Musiikit tuli valita siten, ettei tarvitsisi huolehtia Teosto-maksuista, ja ku-

vien vapaa käyttö piti varmistaa käyttämällä vain kuvia, joita sai muokata ja julkaista vapaasti. Tilaajan sekä musiikin tekijöiden kanssa tuli tehdä asiaankuuluvat sopimukset. Tekijänoikeuksiin liittyvät asiat tuli huomioida myös tekemissäni materiaaleissa. Sekä videoiden että kaikkien kuvamateriaalien lopussa on kielto materiaalien käyttämisestä kaupallisiin tarkoituksiin.

Viittomien valinnat osoittautuivat opinnäytetyön suurimmaksi haasteeksi. Asioita joutui pohtimaan monesta näkökulmasta ja tekemään päätöksiä sekä pohjatietoon nojautuen että omaan arviointiin perustuen. Ei ole olemassa tarkkoja sääntöjä siitä, kuinka tukiviittomamenetelmää käytetään, koska se riippuu tilanteista tai menetelmää tarvitsevien taidoista. Olisin kaivannut tutkimustietoa siitä, miten tukiviittomia valitaan erilaisista tilanteista riippuen. Tähän opinnäytetyöhön tällaista tutkimusta tai kyselyä en voinut yhdistää, joten tässä olisi mielenkiintoinen kohde jatkotutkimusta ajatellen. Palautekyselystä kävi ilmi myös se, että erilaisten ilmaisten viitottujen materiaalien tarve on suuri. Papunet on kiinnostunut opiskelijayhteistyöstä tällaisten materiaalien ideoimisessa ja tekemisessä.

Opinnäytetyön suunnitelmassani olin uumoillut, että saan videoiden avulla paljon tunnettavuutta, koska Papunet on tunnettu ja keskeinen materiaalin jakelukanava. Papunetin Facebook-sivuilta linkkiä materiaaliin jaettiin ensimmäisellä tiedotuskerralla 45 kertaa ja siitä tykättiin yli 130 kertaa. Papunetin tiimiltä sain arvion, että he ovat hyvin tyytyväisiä näkyvyyteen sosiaalisessa mediassa. Myös omien kontaktieni kautta tykkäyksiä ja jakoja tuli paljon. Materiaali ei ole hetkeen poistumassa Papunetin sivuilta, joten niistä on hyötyä pitkään. Videoiden näyttökertoja on tullut jo opinnäytetyön kirjoitusvaiheessa paljon. Huhtikuun viimeisenä päivänä 2017 esimerkiksi video laulusta Elefanttimarssi oli kerännyt yli 4500 näyttökertaa.

Koen, että sain ja tulen tulevaisuudessa saamaan paljon hyötyä sekä opinnäytetyön tekemisestä että sen tuloksista. Yhteistyötahona Kehitysvammaliitto on suuri alan toimija, mikä mahdollisti verkostoitumisen sekä ammattitaitoisen avun opinnäytetyötä tehtäessä. Tekemisen aikana verkostoiduin monen tahon kanssa, kuten tulkkausalan toimijoiden ja eri alojen ammattilaisten kanssa. Itse työtuotos jaettuna Papunetin ja sosiaalisen median kautta alan toimijoille antaa työl-

leni näkyvyyttä. Tällaisista yhteyksistä minulle voi hyvin olla hyötyä tulevaisuuden työtehtävissä tai projekteissa. Sen lisäksi, että voin käyttää materiaalia tulevassa työssäni puhevammaisten tulkkina ja viittomien opettajana, voin käyttää sitä työnäytteenä osaamiseni esittämiseksi esimerkiksi työnhaussa.

Opin ja sain kokeilla opinnäytetyön tekemisen aikana monia erilaisia asioita: viittomien valintaa, äänitystä, editointia, kuvien muokkaamista ja esiintymistä. Varsin haastavaa oli opetella teknisiä apuvälineitä, kuten editointi- ja kuvankäsittelyohjelmien käyttöä. Antoisimpina asioina koin laulamisen ja yhteistyön eri yhteistyötahojen kanssa. Runsas myönteinen palaute oli rohkaisevaa ja rakentava palaute antoi eväitä ammatilliseen kehittymiseeni. Oli mielenkiintoista ja innostavaa tehdä opinnäytetyötä, josta tuloksena tuli oikea tuote, ihan oikeille käyttäjille. Opin, että harrastukset ja niistä hankittu osaaminen voivat auttaa myös työelämässä. Motivaatiokouluttaja ja blogivaikuttaja Ruben Chavez onkin todennut: ”Pay attention to the things you are naturally drawn to. They are often connected to your path, purpose and passion in life”. Vapaasti suomennettuna: ”Kiinnitä huomiota niihin asioihin, jotka sinua luonnollisesti houkuttavat. Ne ovat usein yhteydessä suuntaan, tarkoitukseen ja intohimoon elämässäsi” (Chavez i.a.). Kiinnostuksesta syntyi inspiraatio, motivaatio ja innostus tähän opinnäytetyöhön. Toivottavasti työni herättää kiinnostusta – ja sitä kautta uutta innostusta.

LÄHTEET

- Ahonen, Timo; Siiskonen, Tiina; Aro, Tuija (toim.) 2004. Sanat sekaisin?: kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluikässä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Aivoliitto. i.a. a. Kielellinen erityisvaikeus lapsilla ja nuorilla. Viitattu 12.3.2017. https://www.aivoliitto.fi/kielellinen_erityisvaikeus/kielellinen_erityisvaikeus.
- Aivoliitto. i.a. b. Musiikki on aivojen supervoima. Viitattu 12.3.2017. https://www.aivoliitto.fi/aivoterveys/mielen_hyvinvointi/harrastukset/musiikki.
- Aivoliitto. i.a. c. Kielellinen erityisvaikeus. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot / Kuvat. Viitattu 17.3.2017. https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kielellinen_erityisvaikeus/vanhemmille/puhetta_tukevat_ja_korvaavat_kommunikointikeinot/kuvat.
- Alivuotila, Lotta. 2010. Matkiminen kielen omaksumisen lähtökohtana. Teoksessa Pirjo Korpilahti, Olli Aaltonen ja Matti Laine (toim.) Kieli ja aivot. Turku: Turun yliopisto, 189–194.
- Barker, Jodie. Singing and music as aids to language development and its relevance for children with Down syndrome. 1999. Down Syndrome News and Update. 1999;1(3), 133–135.
- Chavez, Ruben. i.a. Think. Grow. Prosper™ Viitattu 17.3.2017. <http://www.thinkgrowprosper.org/>
- Ervast, Leena & Leppänen, Paavo H.T. 2010. Kielellinen erityisvaikeus. Teoksessa Pirjo Korpilahti, Olli Aaltonen ja Matti Laine (toim.) Kieli ja aivot. Turku: Turun yliopisto, 212–221.
- Ervast, Leena & Leppänen Paavo H.T. 2010. Kielellisten erityisvaikeuksien kuntoutus ja harjoitteluvaikutusten neurokognitiivinen arviointi. Teoksessa Pirjo Korpilahti, Olli Aaltonen ja Matti Laine (toim.) Kieli ja aivot. Turku: Turun yliopisto, 301–308
- Fono-tietokanta. i.a. Kirjastot.fi:n kirjastokäyttöön muokattu versio Yleisradion Fono-tietokannasta. Viitattu 6.3.2017. www.fono.fi.

- Hakamo, Maija-Leena. 2011. Puhekuplia : lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Helsinki: Lasten keskus.
- Huuhtanen, Kristiina. 2012a. Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta korvaavat ja tukevat kommunikaatiomenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike.
- Huuhtanen, Kristiina. 2012b. Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta korvaavat ja tukevat kommunikaatiomenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike.
- Hytonen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) 2006. Käden käännteessä: viittomakie- len kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura.
- Kerimaa, Leena. i.a. Logopediset puheterapia ja materiaalipalvelu. Viitattu 2.3.2017.http://www.puheterapiaan.fi/uploads/1/1/6/3/11634500/tuki_viittomat_-mit%C3%A4_miksi_miten.pdf.
- Kunnari, Sari & Savinainen-Makkonen, Tuula. 2012. Pienten sanat : lasten ään- teellinen kehitys. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Lampi, Inkeri. 1990. Auta lasta puhumaan. 3.painos. Espoo: Weilin + Göös.
- Lappi, Päivi & Malm, Anja. 2012. Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta korvaavat ja tukevat kommunikaatiomenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike.
- Marjanen, Päivi; Marttila, Marjaana; Varsa, Marjo (toim.). 2013. Pienten piirissä: yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: Ps- kustannus.
- Merikoski, Hannele. 2012. Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta kor- vaavat ja tukevat kommunikaatiomenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike.
- Nurmilaakso, Marja & Välimäki, Anna-Leena. 2011. Lapsi ja kieli : kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveysten ja hyvin- voinnin laitos.
- Papunet. i.a. Verkkosivusto puhevammaisuudesta, kommunikoinnista ja saavu- tettavuudesta. /. Viitattu 9.11.2016. <http://papunet.net/yksikko>
- Pikkumäki, Sisko. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja, Veisun päiväkot. Tampe- re. Henkilökohtainen tiedonanto. 17.5.2016.

- Salonen, Kari. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen oppinäytetyöhön. Viitattu 17.3.2017. Liitteet, kuvio 9. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>
- Siiskonen, Tiina; Aro, Tuija; Ahonen, Timo; Ketonen, Ritva (toim.). 2014. *Joko se puhuu?: kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. 4.uud.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Stenius, Tuula & Karlsson, Liisa, 2005. *Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen*. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Särkämö, Teppo & Tervaniemi, Mari. 2010. Musiikin ja puheen suhde. Teoksessa Pirjo Korpilahti, Olli Aaltonen ja Matti Laine (toim.) *Kieli ja aivot*. Turku: Turun yliopisto, 43–50.
- Teosto. i.a. Säveltäjien, sanoittajien, sovittajien ja musiikinkustantajien tekijänoikeusjärjestön internet-sivut. Viitattu 5.12.2016. <https://www.teosto.fi/tekijat>.
- Unicef i.a. YK:n yleissopimus lasten oikeuksista. Viitattu 12.3.2017. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf.
- Yle Tampere. 2011. Puhehäiriöön puuttumiseen pitää rohkaista. Viitattu 14.3.2017. <http://yle.fi/uutiset/3-5419298>. 7.9.2011

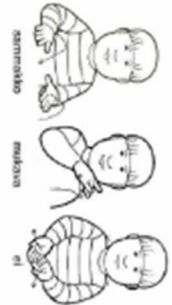
LIITTEET

LIITE 1: Esimerkki Papurilla tehdystä kuvamateriaalista

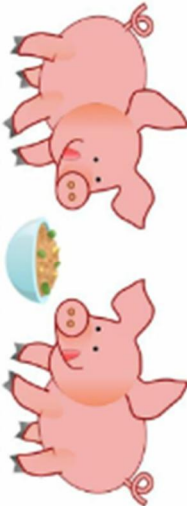
(Tässä kaikki Pienet sammakot -laulun viisi sivua yhteen kerättynä, Papurissa sivut erikseen.)

Pienet sammakot
 - kansanlaulu -

:Pienet sammakot, pienet sammakot, ne lystikkäitä on:
 :Ei korvia, ei korvia, ei häntää laisinkaan:

:Pupujussikat, pupujussikat,
 ne lystikkäitä on:
 :On korvia, on korvia,
 on häntään nyppäkki:

: Pikku porsahat, pikku porsahat, ne lystikkäitä on:
 : On korvia, on korvia, on häntään saparo:

Opinnäytetyö 2017

Tuukka (AMK), Viittomakieli ja tulkkaus
 Diakonnia ammattikorkeakoulu, Turku
 Hanna Kotkesuorna, G35NV7K

Kuvat: Papunetin kuvavaihtokalu www.papunet.net
 Elina Vainonen
 Pixabay

Pysäytyskuvat opinnäytetyön videosta "Pienet sammakot"

Yhteistyössä: Diakonnia-ammattikorkeakoulu
 Kehitysvammaosasto / Papunet

Materiaalin käyttö kaupalliseen tarkoitukseen on kielletty

LIITE 2: Esimerkki viittomakuvamateriaalista
(kuvana, kolme sivua yhdistettynä)

ISTUIVA kerran

KIRPPU peitari helmalla.

AINA

peitsi JÄRJELLÄI

kuin pienellä KIRPULLA

ETTEI laitis

Jutteli ja LAULOI istis tavalla:

Oiepa muilla VOIMAA.

ISTUIVA kerran

HÄRKÄ peiton laisalla.

AINA

JYSSÄ VOIMALLA

laistaa

voimaa

laista

harkka

aina

voimaa

kuin suurella HÄRKÄLLÄ.

ETTEI laitis

JUTTELI ja mytti istis tavalla:

Oiepa muilla JÄRKEE.

laista

ei

peitsi

jarkki

Tulke (JAMU, Viikari) ja tulkaa Oskari ammattiohjeistusta. Turku
Herra Korhonen, OSMVTK
Kuvit: Pajunen, www.pajunen.net
Etsiä Viikari, Kallei Pajunen (muokattu)
päätyösuorit opettajien viikari
"Korppi ja hieki"
Tulke: tulke
pajunen.net/muokattu/viikari-ja-soni
Viikari: Oskari ammattiohjeistusta
Käytännöllis / Pajunen
Materiaalin käyttö laajalla laajalla
on laillista
Pajunen
Käytännöllis

LIITE 3: Palautekyselyn pohja (kuvana)

Palautekysely

Olen Hanna Kortesuoma, Diakonia-ammattikorkeakoulun neljännen vuoden puhevammatukkiopiskelija. Tein opinnäytetyönäni materiaalia Papunettiin: Tukiviiottuja lastenlauluvideoita, niihin viittomakuvat, sekä Papuri - verkkokirjatyökalulla pienet lauluviikkoset. Toivoisin saavani tällä lyhyellä kyselyllä palautetta tekemästäni materiaalista, sekä mahdollisia kehitysideita tulevaisuuteen.

Palaute kerätään nimettömänä. Tietoja käytetään opinnäytetyöni osassa, jossa käsitellään palautetta, sekä pohditaan kehittämismahdollisuuksia. Opinnäytetyö julkaistaan Theseus -tietokannassa ja sitä pääsee lukemaan myös Papunettiin tulevan linkin kautta touko- kesäkuussa 2017.

Kiittäen, Hanna Kortesuoma / Diakonia-ammattikorkeakoulu, Turku

1. Olen

- opiskelija
 tulikki
 puheterapeutti
 ohjaaja / lehtori
 erityislapsen ohjaaja / avustaja / hoitaja
 erityislapsen vanhempi / perheenjäsen
 muu, mikä

2. Missä olet käyttänyt / aiot käyttää materiaaleja?

- kotona
 työssä
 koulussa
 muualla, missä?

3. Miten käytit / aiot käyttää materiaaleja?

- viittomien opetteluun
 viittomien opettamiseen
 viittomien harjoitteluun erityislapsen kanssa
 videon näyttö laulun takia
 muuten, miten?

4. Palautteesi materiaaleista?

5. Millaista materiaalia toivoisit Papunettiin tulevaisuudessa?

Kiitos palautteestasi! Hanna & Papunet-tiimi

LIITE 4: Verkkolinkit materiaaleihin

Papunet, Materiaalit-osio (kaikki materiaalit):

<http://papunet.net/materiaalia/viitotut-laulut-ja-lorut>

Papunet, Pelisivut (vain videot): <http://papunet.net/pelit/videot>

Paputuubi, (vain videot): <https://www.youtube.com/user/Paputuubi/videos>

Laulut ja materiaalit omina linkkeinään:

Elefanttimarssi: <https://www.youtube.com/watch?v=4B-6KmB-lm4>

- kuvamateriaali:
<http://papuri.papunet.net/lue/6153/da105a54c38a181e4b63422535f64883/#/>
- tulostettava:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/elefanttimarssi_pdf.pdf
- viittomakuvamateriaali:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/elefanttimarssi_viittomakuvat.pdf

Juoksee metsähiiroset: <https://www.youtube.com/watch?v=lAzc4e4BTqI>

- kuvamateriaali:
<http://papuri.papunet.net/lue/6125/5af9aeb792aa14d6ed358f7cf957cae4/#/>
- tulostettava:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/juoksee_metsahiuroset_pdf.pdf
- viittomakuvamateriaali:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/juoksee_metsahiuroset_viittomakuvat.pdf

Kirppu ja härkä: <https://www.youtube.com/watch?v=Vk3kD-sr7Os>

- kuvamateriaali:
<http://papuri.papunet.net/lue/6109/0b8fa74f93535abe235bf1dd8a669a96/#/>
- tulostettava:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/kirppu_ ja_harka_pdf.pdf
- viittomakuvamateriaali:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/kirppu_ ja_harka_viittomakuvat.pdf

Oravan pesä: <https://www.youtube.com/watch?v=Lcz1LtL30VM>

- kuvamateriaali:
<http://papuri.papunet.net/lue/6126/fd27b23adb66cc41d034e9d04af85655/#/>
- tulostettava:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/oravan_pesa_pdf.pdf
- viittomakuvamateriaali:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/oravan_pesa_viittomakuvat.pdf

Pienet sammakot: <https://www.youtube.com/watch?v=4ST-2NIENJo>

- kuvamateriaali:
<http://papuri.papunet.net/lue/6158/c47b4b24ab4287ea0433f466edf68233/#/>
- tulostettava:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/pienet_sammakot_pdf.pdf
- viittomakuvamateriaali:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/pienet_sammakot_viittomakuvat.pdf

Valkea ja musta kana: [https://www.youtube.com/watch?v= a2GHCEZlj8](https://www.youtube.com/watch?v=a2GHCEZlj8)

- kuvamateriaali:
<http://papuri.papunet.net/lue/6123/f46bdca68a9b0ccb220bc48cadde9668/#/>
- tulostettava:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/valkea_ ja_ musta_ kana_ pdf.pdf
- viittomakuvamateriaali:
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Viittomakommunikointi/laulut/valkoinen_ ja_ musta_ kana_ viittomakuvat.pdf